

Covid-19 Sürecinde Çevrimiçi Drama Derslerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Gökhan Karaosmanoğlu¹

İhsan Metinnam²

Ömer Adıgüzel³

Makale Bilgisi

DOI: 10.21612/yader.2023.004

Makale Geçmişi

Geliş tarihi 06.12.2022

Düzeltilme 03.02.2023

Kabul 24.02.2023

Anahtar Sözcükler

Yaratıcı drama

COVID-19 sürecinde drama

Çevrimiçi drama dersinde
çözüm önerileri

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Öz

Bu araştırmanın amacı COVID-19 sürecinde çevrimiçi drama dersi yürüten drama öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunları ve bu sorunları nasıl çözdüklerini belirlemek, çevrimiçi drama çalışmalarına yönelik uygulama önerilerini ortaya koymaktır. Araştırmada bir sorunu, bir olguyu katılımcıların bakış açılarını, dünya görüşlerini, önceki yaşantılarını anlamaya, anlamlandırmaya ve keşfetmeye çalışan yorumlayıcı nitel araştırma kullanılmıştır. Herhangi bir kurumda görev yapan ve çevrimiçi ortamda drama dersi yürüten drama öğretmenlerinin görüşlerini belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanan Çevrimiçi Drama Eğitimlerini Değerlendirme Formu 58 drama öğretmeni tarafından yanıtlanmıştır. Araştırmada elde edilen nitel veriler betimsel analiz ile çözümlenmiş, çevrimiçi ortamda gerçekleştirilen drama derslerinde karşılaşılan güçlükler belirlenen temalara ve kategorilere uygun olarak sınıflanmış, sorunlara yönelik ortaya çıkan çözüm önerileri ayrıntılı biçimde sunulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre çevrimiçi drama derslerinde dijital ortamın kısıtlılıklarına, katılımcılara ve teknik olanaklara yönelik sorunlar yaşayan drama öğretmenleri bu sorunları drama çalışmalarının süresinde ve dersin işlenişinde değişiklik yaparak, dijital platformun kullanımına ve İnternet bağlantısına yönelik çözümler bularak çözmeye çalışmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre drama derslerinin çevrimiçi ortama uyarlanması ve drama öğretmenlerinin deneyimlerini konu alan araştırmalar yapılabilir. Bu araştırmalar farklı yaş gruplarına ve bu gruplar arasındaki uyarlama farklılıklarına odaklanabilir. Drama öğretmenlerinin çevrimiçi drama derslerinde drama tekniklerini nasıl uyarladıklarını, bu teknikler dışında canlandırma odaklı hangi stratejileri kullandıklarını ortaya koyan araştırmalar yapılabilir.

1 Dr. Öğr. Gör., Ankara Üniversitesi, Ankara, e-posta: gkaraosmanoglu@gmail.com, Orcid Id: 0000-0002-6612-4669

2 Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi, Ankara, e-posta: ihsanmetinnam@gmail.com, Orcid Id: 0000-0001-6984-2693

3 Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Ankara, e-posta: omeradiguzel@gmail.com, Orcid Id: 0000-0001-9492-6231

Giriş

Derslerini yüz yüze gerçekleştiren drama öğretmenleri⁴ COVID-19 pandemisi sürecinde drama derslerini izole bir odada ve çevrimiçi yapmak zorunda kalmışlar, katılımcıları yalnızca bir ekran aracılığıyla görebilmişlerdir (Cziboly ve Bethlenfalvy, 2020). Çevrimiçi ortamda drama çalışması yapmak konusunda ciddi zorluklarla karşılaşan drama öğretmenleri, bu zorlukları aşmak amacıyla çeşitli yöntemler geliştirmişler, dersleri yürütmek amacıyla Zoom, Teams gibi dijital platformlar kullanmışlar, yüz yüze drama çalışmalarını dramanın doğasına ve özelliklerine uygun biçimde dijital ortama uyarlamaya çalışmışlardır (Po-Chi Tam, 2020). Drama öğretmenleri dijital platformları ve bu platformlardaki birtakım özellikleri kullanarak dersin amaçlarına ya da dramatik kurguya uygun biçimde arka planı değiştirmişler, kamera ve mikrofonu etkin kullanmışlar, dijital platformun ana ekranında ya da ara odalarda çeşitli grup çalışmaları yapmışlardır. Çevrimiçi drama derslerinde çeşitli ön metinler, drama dersi ile ilişkili filmler, hikayeler ve görseller kazanımlara hizmet edecek biçimde kullanılmıştır (Bestock, 2020; Farmer, 2020; Cziboly ve Bethlenfalvy, 2020; Karaosmanoğlu, Metinnam, Özen ve Adıgüzel, 2022). Drama derslerinin devam etmesi, etkinliklerin dramanın doğasına uygun biçimde dijital platforma uyarlanması konusunda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Çevrimiçi ortamda gerçekleştirilen drama derslerinde karşılaşılan sorunlara ve bu sorunlar karşısında uygulanan çözümlere ilişkin drama öğretmenlerinin düşüncelerini belirlemenin yaratıcı dramanın Türkiye’deki ve dünyadaki gelişimi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Çevrimiçi ortamda drama, tiyatro gibi performansa dayalı çalışmalar yapmanın eğitimci ve katılımcılar açısından pek alışkın olunmayan bir durum olduğu söylenebilir. COVID-19, performansı temel alan sözü edilen formları anlamak amacıyla kullanılan “uzaktan performans, sosyal mesafe ve dijital katılım” gibi yerleşik sözcüklerin mevcut durumu anlamak ve tartışmak açısından yetersiz hale geldiğini göstermiştir (Mosse, Janke, König, Stein, & Tecklenburg, 2022). COVID-19 sürecine kadar üzerinde kapsamlı düşünülmemiş ve dijital pedagoji konusunda farklı beklentiler içeren bu yeni durum drama öğretmenlerini farklı alternatifler bulma konusunda düşünmeye zorlamıştır. Bu noktada Anderson ve arkadaşlarının (2009) “*Teknolojinin pedagojiyi zorlaması yerine, pedagojinin teknolojiyi nasıl zorlayabileceği üzerine derinlemesine düşünülmesi gerekmektedir.*” sözleri sorunu farklı açılardan değerlendirmek açısından önemlidir. Araştırmacılara göre toplumsal sınırlar içinde gerçekleşen kültürel bir süreç olan drama eğitimi teknolojiyi, dijital ortamları etkin biçimde kullanarak toplumsal bir değişime doğrudan katkı sağlayabilir. Belirgin kısıtlılıklara, kaygılara neden olmasına rağmen COVID-19 benzeri durumlar sözü edilen değişim konusunda drama uzmanlarını farklı alternatifler bulmaya zorlayabilir.

COVID-19 öncesinde pek çok drama uzmanı ve drama öğretmeni için daha çok yüz yüze yapılan bu eğitimlerde gerçekleştirilen etkileşimli çalışmaların dijital ortamlarda yapılamayacağı görüşü hakimdir (Cziboly ve Bethlenfalvy, 2020; Karaosmanoğlu vd., 2022). Bu süreçte gerçekleştirilen drama çalışmaları bu görüşlerin gözden geçirilmesine, çevrimiçi ortamdaki koşulların irdelenmesine ve drama çalışmalarının çevrimiçi ortamda yapılabilmesi konusunda bir tartışma ortamı oluşmasına katkı sağlamıştır. Söz konusu katkının yanında aynı zamanda bu süreçte çevrimiçi olarak verilen yaratıcı drama derslerini yürüten drama öğretmenleri önemli sorunlar yaşamıştır. Bu sorunlar dersin

4 Türkiye’de drama derslerini yürüten, drama eğitimi veren kişileri tanımlamak amacıyla drama eğitmeni, drama lideri ya da drama öğretmeni ifadeleri kullanılmaktadır. Herhangi bir üniversitede öğretmenlik lisans programı bulunmayan drama konusunda üniversitelerde seçmeli dersler, yüksek lisans programları ya da 320 saatlik drama eğitmenliği/liderliği programı bulunmaktadır. Bu çalışmada drama dersi veren, drama çalışmaları yürüten kişilerden “drama öğretmeni” olarak söz edilmiştir.

yapıldığı dijital platformun özelliklerinden, drama yöntem ve tekniklerinin, oyunların ya da fiziksel etkinliklerin çevrimiçi ortama uyarlanmasındaki kısıtlılıklardan, katılımcıların dijital becerilerinden ya da internet bağlantısının niteliğinden kaynaklanmaktadır.

Fiziksel alana ve kişilerarası bağlantıya erişimin zorunlu olarak kısıtlandığı, yeni normal olarak tanımlanan bu yeni belirsizlik durumu pratik etkilerinden çok daha fazlasına sahip bulunmaktadır. COVID-19, drama uzmanlarını ve eğitimcileri sanat, karşılıklı bağımlılık, yüz yüze eğitim yapma olanaklarının kısıtlanması, öğrenme ve öğretme süreçlerine erişim gibi oldukça insani konular üzerinde düşünmeye davet etmiştir (Gallagher vd., 2020; Davis ve Phillips, 2020). Bu dönemde farklı kurumlardaki drama öğretmenleri derslerin devam etmesi konusunda farklı sorunlarla karşılaşmıştır. Drama çalışmalarının çevrimiçi ortamda yapılıp yapılamayacağı konusundaki tartışmalar devam etmekle birlikte bu tartışmalar, bazı drama öğretmenlerinin bu sorunlara çözümler aramasına da katkı sağlamıştır. Böylece çevrimiçi ortamın kullanımına yönelik teknik ve pratik denemeler ile canlandırma etkinliklerinin nasıl gerçekleştirileceği, oyunların ve fiziksel etkinliklerin dijital platforma nasıl uyarlanacağı üzerine çeşitli çözümler üretilmiştir.

Günümüzde birçok öğretmen yıllarca süren pratiklerin ardından denenmiş ve onaylanmış stratejileri dijital ortama dönüştürmekle mücadele etmektedir (Pease, 2020). Davis ve Phillips'e (2020) göre bu mücadelenin temelinde öğretmenlerin yeni normale uyum sağlama konusundaki kaygıları ve bu kaygıların sonucu olarak çevrimiçi ortamda farklı sunum tekniklerine, dijital platformların kullanım bilgisine ve içeriklerin dijital ortama nasıl aktarılacağı konusundaki bilgi ihtiyacı bulunmaktadır. Bu mücadelenin ne kadar başarılı olduğu, öğretmenlerin "*yüz yüze drama çalışmalarını dijital pedagojiye uygun biçimde dijital platformlara nasıl dönüştürdükleri*" üzerinde düşünülmesi gereken konuların başında gelmektedir. COVID-19 süreci çevrimiçi ortamlarda performansa dayalı yöntemlerin uygulanmasına her zamankinden daha fazla gereksinim duyulduğunu göstermiştir (Göksel, 2021). Bu dönemde pek çok drama öğretmenin dijital platformları bilgisayarlarına yükleyerek tiyatro ve drama çalışmalarına yönelik çeşitli denemeler yaptıkları görülmüştür (Donohoe ve Bale, 2020). Aynı zamanda sanata yönelik stratejiler dahil olmak üzere yeni ve beklenmedik olasılıklara, esnek metodolojilere uyum sağlamak amacıyla yeni normalin sunmuş olduğu yenilikler benimsenmeye çalışılmıştır. Drama öğretmenleri okuma tiyatrosu, öğretmenin role girmesi, donuk imge, pantomim, hikâye anlatma gibi stratejileri etkin kullanarak dijital platformda karşılaştıkları sorunlara çözümler bulmaya çalışmışlardır (Bestock, 2020; Cziboly ve Bethlenfalvy, 2020; Farmer, 2020; Karaosmanoğlu vd., 2022). Bu çalışmada COVID-19 sürecinde drama dersi yürüten drama öğretmenlerinin çevrimiçi ortamda drama etkinliklerinin uygulanmasına yönelik karşılaştıkları sorunları ve bu sorunları nasıl çözdüklerini belirlemek, çevrimiçi drama çalışmalarına yönelik uygulama önerilerini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Drama öğretmenleri çevrimiçi drama derslerinde hangi sorunlarla karşılaşmaktadır?
- Drama öğretmenleri çevrimiçi drama dersleri sırasında karşılaştıkları sorunları nasıl çözmektedir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırmada bir sorunu, bir olguyu katılımcıların bakış açılarını, dünya görüşlerini, önceki yaşantılarını anlamaya, anlamlandırmaya ve keşfetmeye çalışan yorumlayıcı nitel araştırma kullanılmıştır (Merriam, 2009; Merriam ve Grenier, 2019). Araştırmaya katılan drama öğretmenleri çevrimiçi drama derslerinde karşılaştıkları sorunları, bu sorunları çözme biçimlerini önceki yaşantıları ile ilişkilendirerek ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu deneyimleri çevrimiçi drama çalışmalarının nasıl ilerlediğini, yüz yüze yapılan çalışmalardan ne gibi noktalarda ayrıştığını ve bu durumun drama anlayışında ne gibi değişikliklere neden olduğunu ortaya koymuştur. Anlamın, katılımcılar tarafından etkileşim içinde ve sosyal olarak inşa edildiği araştırmada çevrimiçi ortamda gerçekleşen drama eğitiminin kişiden kişiye değiştiği, katmanlı bir yapısının olduğu görülmüştür. Araştırmada aynı zamanda katılımcıların karşılaştıkları sorunların farklı biçimlerde yorumlandığı, çözüm önerilerinin farklılaştığı ortaya konmuştur. Bu bağlamda araştırma süresince drama öğretmenlerinin içeriklerin aktarımı süresince çevrimiçi drama derslerinde hangi sorunları yaşadıkları belirlenmeye çalışılmış, karşılaştıkları sorunları nasıl çözdüklerine ilişkin deneyimleri bulgulara yansıtılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu çevrimiçi ortamda drama eğitimi veren drama öğretmenleri oluşturmaktadır. Amaçlı örnekleme türlerinden ölçüt örneklemenin kullanıldığı araştırmada çevrimiçi drama dersi veren 58 drama öğretmenine ulaşılmıştır. Amaçlı örneklemeğe uygun biçimde, araştırmanın amaçları göz önünde bulundurularak evrenin belirlenen soruna en uygun kesimi araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmaya katılan drama öğretmenleri 23 ile 55 yaşları arasındadır. Türkiye'nin farklı illerinde drama eğitimi veren katılımcıların büyük bir çoğunluğu İstanbul (26), İzmir (7) ve Ankara (6) gibi büyükşehirlerde yaşamaktadır. Katılımcıların büyük bir bölümünün lisans (39), yüksek lisans (11) ve doktora (1) gibi bir yükseköğretim kurumundan mezun oldukları görülmektedir. 7 katılımcı ön lisans, 2 katılımcı ise lise mezunudur. Katılımcıların genellikle okulöncesi, ilkokul ve ortaokul gruplarıyla çalıştıkları görülmektedir. 32 katılımcı 320 saatlik drama eğitmenliği/liderliği programını tamamlamış, 13 katılımcı tiyatro eğitimi almış, 11 katılımcı üniversite eğitiminde drama eğitimi almıştır. Bazı katılımcılar drama öğretmenliği eğitimlerine devam etmekte, bazıları ise devlet kurumları tarafından yürütülen drama eğitimlerine katılmaktadırlar. Araştırmaya katılan drama öğretmenlerinin görüşleri araştırmacılar tarafından tasarlanan Çevrimiçi Drama Eğitimi Değerlendirme Formu aracılığı ile toplanmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda hazırlanan formun bağlantı adresi drama öğretmenleri ile iletişim gruplarında ve sosyal medya kanallarında paylaşılmıştır. Çevrimiçi doldurulan formda kişilerin kimliklerini ortaya çıkaracak herhangi bir soruya yer verilmemiştir.

Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Araştırma öncesinde çevrimiçi drama dersi veren drama öğretmenlerinin yaşadıkları sorunlar konusunda alanyazın çalışması yapılmıştır. Eş zamanlı olarak drama öğretmenlerinden yaşadıkları sorunlarla ilgili geri bildirim alınmıştır. Daha sonra araştırma grubu tarafından araştırmanın amacı göz önünde bulundurularak çevrimiçi drama derslerinde yaşanan sorunları, sorunlara yönelik çözüm önerilerini ve drama öğretmenlerinin bu konudaki görüşlerini yansıtan taslak sorular oluşturulmuş

ve *Çevrimiçi Drama Eğitimlerini Değerlendirme Formu* tasarlanmıştır. Değerlendirme formuna yönelik ölçme ve değerlendirme ve drama alanlarında uzman kişilerden geri bildirim alınmış, bu geri bildirimlere uygun biçimde sorulara son hali verilmiştir. Form, katılımcılarla paylaşılmadan önce çevrimiçi ortamda drama eğitimi veren kişilere gönderilmiş, formda anlaşılmayan ifadelere yönelik alınan geri bildirimler doğrultusunda formdaki ifadeler anlaşılır hale getirilmiştir. Araştırmaya katılacak kişilerin drama öğretmenleri olmanın yanı sıra çevrimiçi drama dersi yürütmüş olmaları beklenmiştir. Söz konusu formda drama öğretmenlerinin yürüttükleri drama derslerinde yaşadıkları sorunları ve bu sorunları nasıl çözdüklerini ifade etmeleri beklenmiştir. Bu doğrultuda katılımcıların araştırmaya gönüllü katıldıklarını gösteren bir onam formu oluşturulmuş ve çevrimiçi ortamlarda (Çevrimiçi iletişim grupları, eposta, vd. çevrimiçi ortamlar) değerlendirme formu ile paylaşılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan veriler nitel analiz sürecinde sıklıkla kullanılan Maxqda programına aktarılmış ve betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Elde edilen bulgular temalara, kategorilere ve araştırmanın amacına göre açıklanmış, katılımcı görüşlerinden elde edilen kodlar belirlenen temalara ve kodlar arasındaki ilişkilere göre kategorilere ayrılmış, oluşturulan kategoriler temalar altında ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır (Miles ve Huberman, 1994). Bulguların temel alınmasıyla oluşturulan kategoriler çeşitli tablolarla ve şekillerle anlaşılır kılınmaya çalışılmış, temalar ve kategoriler katılımcıların duygu ve düşüncelerini ifade eden doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

Etik Kurul Onayı

Araştırma öncesinde Ankara Üniversitesi Etik Kurulu'ndan gerekli izinler alınmıştır. Katılımcılara araştırmanın amacı anlatılmış, katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu ve katılımcıların araştırmanın herhangi bir aşamasında araştırmadan çekilme hakkına sahip oldukları konusunda bilgi ve güvence verilmiştir. Katılımcılara, verdikleri bilgilerin korunacağı ve yalnızca araştırma kapsamında kullanılacağı söylenmiştir. Araştırma süreci, Ankara Üniversitesi Etik Kurulu'nun 24/05/2021 tarih ve 85434274-050.04.04/130045 sayılı etik kurul kararı çerçevesinde yürütülmüştür.

Bulgular

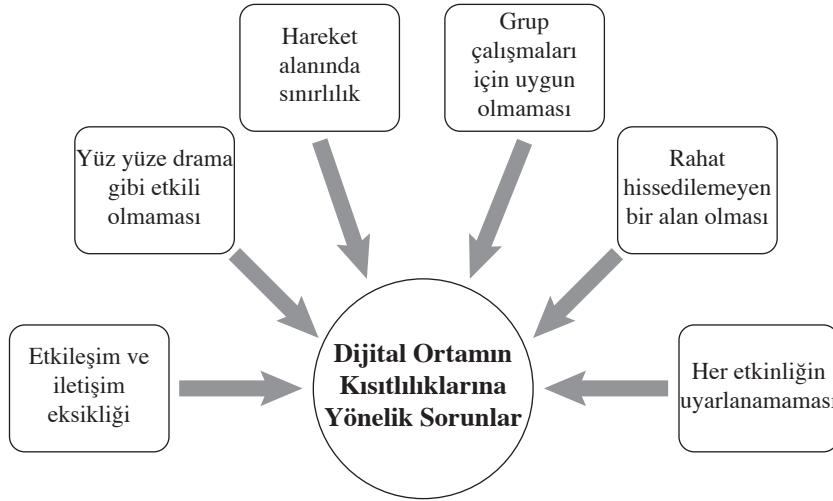
Çevrimiçi drama derslerinde drama öğretmenleri farklı sorunlarla karşılaşmışlardır. Drama öğretmenlerinin çevrimiçi drama dersine yönelik yanıtlarını *Dijital ortamın kısıtlılıklarına yönelik sorunlar*, *Katılımcılara yönelik sorunlar*, *Teknik olanaklara yönelik sorunlar* olmak üzere üç kategoride incelemek mümkündür. Tablo 1'de ortaya çıkan üç kategori ve kategorilere yönelik kodlar görülebilir.

Tablo 1. Çevrimiçi Drama Derslerinde Karşılaşılan Sorunlar

Kategoriler	Kodlar
Dijital ortamın kısıtlılıklarına yönelik sorunlar	Etkileşim ve iletişim eksikliği
	Yüz yüze drama gibi etkili olmaması
	Hareket alanında sınırlılık
	Grup çalışmaları için uygun olmaması
	Rahat hissedilemeyen bir alan olması
Katılımcılara yönelik sorunlar	Her etkinliğin uyarlanamaması
	Etkinliklere katılımda isteksizlik
	Dijital araçların etkili kullanılamaması
	Aynı anda konuşma
	Kamera ya da mikrofon açılmaması
Teknik olanaklara yönelik sorunlar	Ev ortamının aşırı rahatlığı
	Gerekli araç-gereçlerin bulunamaması
	Mikrofonun açık bırakılması
	Telefondan bağlanma
	Bağlantının zayıf olması
Teknik olanaklara yönelik sorunlar	Senkron olmama
	Seste, görüntüde donma ya da gecikme
	Oturumun süresinin kısa olması

Dijital Ortamın Kısıtlılıklarına Yönelik Sorunlar

Drama öğretmenlerinin COVID-19 öncesinde farklı gruplarla fiziksel bir mekânda yüz yüze drama çalışma deneyimleri bulunmaktadır. Bu nedenle, katılımcılar yüz yüze ve çevrimiçi drama derslerini sıklıkla karşılaştırmışlar, yüz yüze gerçekleştirilen drama çalışmalarının çevrimiçi ortama uygunluğu konusunda yorumlar yapmışlardır. Katılımcılar karşılaştıkları sorunların büyük bir bölümünün iletişime, etkileşime dayalı olduğunu, öğrencilerin fiziksel olarak temas edememelerinin, bir arada olamamalarının drama derslerini olumsuz yönde etkilediğini ifade etmişlerdir. Bu açıdan düşünüldüğünde etkileşimin, drama öğretmenleri için yüz yüze olmayı, temas etmeyi, çember olmayı, iletişim kurmayı, oyun oynamayı, fiziksel olarak yan yana gelmeyi ifade ettiği söylenebilir.

Şekil 1. Dijital ortamın kısıtlılıklarına yönelik sorunlar

Bazı drama öğretmenleri çevrimiçi drama derslerinde dijital ortamın özellikleri göz önünde bulundurulduğunda bazı sorunların çözülemeyeceğini düşünmektedir. Drama çalışmalarında fiziksel etkileşime gereksinim duyulduğu, katılımcıların ya da drama öğretmenlerinin fiziksel olarak aynı mekânda olması gerektiği belirtilmiştir. Çevrimiçi ortamda gerçekleştirilen drama derslerinde etkileşim olmadığı, katılımcıların yan yana gelemedikleri, çember kuramadıkları ifade edilmiştir. Bazı drama öğretmenleri ne olursa olsun bu durumu kabul edip aynı istekle derslerine devam ettiğini, bazıları ise söz konusu durumun motivasyonlarının ve derslerdeki verimlerinin düşmesine neden olduğunu ifade etmiştir. Çevrimiçi ortamda verimli olamadığını düşünen K7, “İnternette kaynaklı teknik sorunlar yaşıyoruz. Mesela doğaçlama yaparken kendinizi çok rahat hissedemiyorsunuz. Çember olamıyorsunuz. Online’a göre yorumluyorsunuz ve işiniz bir kat daha zorlaşıyor. Online’da verimli olamadığımı düşünüyorum ne yazık ki,” sözleriyle yüz yüze çalışmalara göre drama öğretmenlerinin işlerinin daha zor olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılara göre çevrimiçi ortamın kısıtlılıklarından kaynaklanan nedenlerle drama derslerinde aktif olmayan katılımcıların süreçten koptuğunu vurgulamışlardır. K15, “Bir süre sonra iletişim anlatıcı-dinleyici formuna dönüyor,” sözleriyle sınıfta karşılıklı iletişim kurmanın oldukça güç olduğunu altını çizmiş, K23 “Çevrimiçi drama uygulamalarında yeterli etkileşim ve iletişimin kurulamayacağını düşünüyorum,” sözleriyle K15’i destekler nitelikte konuşmuştur. “Doğaçlama yaparken rolü bitenler dersten ayrılabilir. Arkada oyun oynayabiliyor. Sınıftaki canlılığı yakalamak zor olabiliyor,” ifadelerini kullanan K18, yaşadığı sorunların arka planında dijital platformun, dramanın doğasına uygun olmamasını göstermiştir.

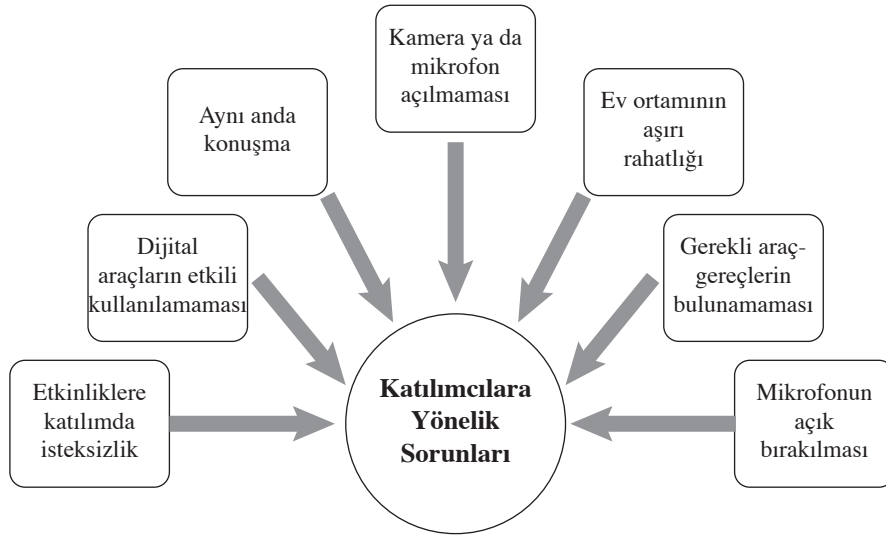
Çevrimiçi ortamda iletişimin ve etkileşimin olmadığını, derinlemesine öğrenmenin zor olduğunu, öğrencilerin kalıcı öğrenemediğini düşünen bazı drama öğretmenleri bu sorunların bağlantı sorunlarından ya da dijital ortamın doğasından kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Çevrimiçi ortamda gerçekleştirilen canlandırma etkinliklerinin gücünün zayıfladığını ifade eden K22, “Her ne kadar odalarda gruplar canlandırma yapsa da camdan cama olunca canlandırmanın gücü zayıflıyor,” sözleriyle dijital ortamın dramanın doğasına uygun olmadığını ifade etmiştir. Çevrimiçi ortamda yaşanan önemli sorunlardan biri de hareket alanının sınırlı olmasıdır. Drama çalışmalarında hareketi, devinimi, beden dilini, jest ve mimikleri etkin kullanmak oldukça önemlidir. Hareket alanının sınırlı

olması katılımcıların ve drama öğretmeninin kendini farklı biçimlerde ifade etmesi, iletişim kurması ya da sanatsal formlar oluşturması açısından sorun teşkil etmektedir. Drama öğretmenlerine göre dijital platformda katılımcıların beden yoluyla kendilerini ifade etmeleri olanaklı değildir. Çevrimiçi ortamda kişinin kendini bedeniyle ifade etmesi kameranın açısına, bilgisayar ekranının genişliğine, internet bağlantısına ve bağlantı kurulan fiziksel mekânın yapısına bağlı olarak değişmektedir.

K53, “*Dans ile ilgili bir çalışma için hareketi göstermem gerekiyordu. Çift kamera kullanarak öğrencilerin hareketi net görmelerini sağlayacak bir açıdan daha bağlantı gerçekleştirdim,*” sözleriyle karşılaştığı sorunu ikinci kamerayı kullanarak çözdüğünü söylemiştir. Drama öğretmenlerinin drama derslerine cep telefonundan, tableten ya da farklı bir bilgisayardan bağlanarak ikinci bir cihaz ya da iki farklı ekran kullandıkları görülmektedir. K53 gibi iki farklı kamera kullanmanın, bedenin daha görünür olmasına, öğrencilerin etkinliği daha iyi anlamasına katkı sağladığı görülmektedir.

Katılımcıların Hazırbulunuşluğuna İlişkin Sorunlar

Araştırma bulguları drama öğretmenlerinin katılımcıların hazır bulunuşluğu konusunda yaşadığı sorunların yaş gruplarına göre değiştiğini göstermektedir. Söz gelimi temel eğitim olarak ifade edilebilecek ilkökul ve ortaokul öğrencileriyle çalışan drama eğitimcileri *aynı anda konuşma, mikrofonu açık unutma, mikrofonu ya da kamerayı açıp kapatarak diğer öğrencilerin dikkatini dağıtma, arka plan resmini değiştirerek ilgi çekmeye çalışma* gibi sorunlar yaşamaktadırlar.

Şekil 2. Katılımcılara yönelik sorunlar

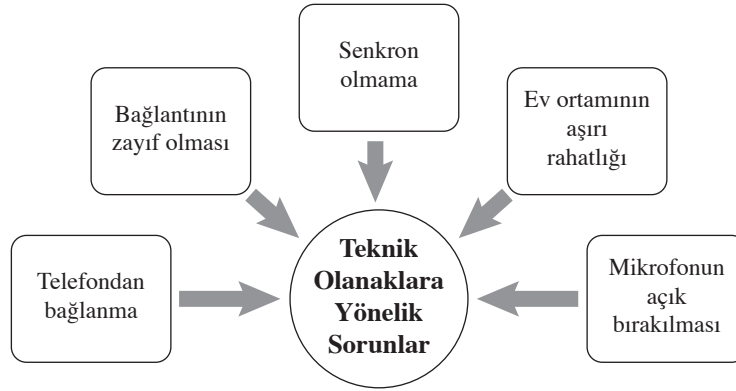
Çevrimiçi drama derslerinde katılımcılar konusunda en sık yaşanan sorun *derse katılımda isteksiz olmadır*. Derste isteksiz olma beraberinde farklı sorunları da getirmektedir. Öğrencilerin ders esnasında kamera, mikrofon, arka plan gibi dijital platformun özelliklerini kullanması bu sorunlardan biri olarak sayılabilir. Söz gelimi K49, “*Bağlantı, katılmama isteği durumunda öğrencilerin ses ve görüntülerini kapatması, sürekli ses açıp kapatmaları, sanal arka planlar yaparak diğer arkadaşlarının dikkatlerini dağıtmaları, ailelerin gizli dinleyici olması gibi sorunlarla karşılaştım,*” sözleriyle öğrencilerin derse uyum sağlama konusunda yaşadığı sorunları vurgulamıştır. K22 ise “*Spontan hareket ediyorum. Çünkü her seferinde farklı sorunlar ortaya çıkabiliyor. Bazen altyapı,*

bazen de katılımcı kaynaklı sorunlar oluyor. Katılımcılar şimdi ve burada olmuyor ya da kamera açmıyor vb. gibi,” sözleriyle isteksiz olmanın ve odaklanma sorununun altını çizmiştir.

Yetişkinlerle yapılan drama çalışmalarında *derse katılma* konusunda *isteksizlik, dijital araçları kullanma konusunda bilgi eksikliği, telefondan bağlanma, ev ortamının verdiği rahatlık* gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Çevrimiçi drama derslerinde katılımda isteksizlik kadar derse adapte olmada ve dikkati toplamada sorunlar yaşandığı görülmektedir. Katılımcılardan kaynaklanan bir diğer sorun ise dijital platformu ya da Web 2.0 araçlarını kullanma konusunda bilgi eksikliğidir. Drama öğretmenleri ses açma ya da kapatma, kamerayı kapatma, dijital platformu kullanma konusundaki bilgi eksikliğini katılımcılara bu konuda bilgi vererek aşmaya çalışmışlardır. Böyle anlarda çevrimiçi drama dersinin süresinin nitelikli kullanılmadığı, öğrenme süresine ayrılacak zamanın bu tür teknik işlemlere ayrıldığı söylenebilir. Bu durumun üstesinden gelmek amacıyla drama öğretmenlerinin farklı çözüm yolları uyguladıkları görülmüştür. Söz gelimi K17, *“Zoom uygulamasında boşluk (space) tuşuna basılı tutarak mikrofonu açıyoruz. Mikrofonları konuşmadığımız anlar dışında kapalı tutuyoruz,”* sözleriyle drama dersinde yazılı olmayan bir sözleşmenin olduğunu ve katılımcıların bu sözleşmeye uygun hareket ettiğini ifade etmiştir. Böyle bir durumda mikrofonu açık olan kişi konuşmasını bitirdiğinde bir başka katılımcı konuşmaya dahil olabilmektedir.

Teknik Olanaklara Yönelik Sorunlar

Covid-19 süresince gerçekleştirilen çevrimiçi derslerde en sık kullanılan cümlenin “Beni duyabiliyor musunuz?” olduğu söylenebilir. Sesin, görüntünün ya da diğer ifade unsurlarının karşı tarafa ulaşması hem drama öğretmenleri hem de katılımcılar için oldukça önemlidir.

Şekil 3. Teknik olanaklara yönelik sorunlar

Araştırma bulgularına göre *İnternet bağlantısının zayıf olması ya da kopması, derse yeniden bağlanmaya çalışma* yaşanan teknik sorunların başında gelmektedir. Söz konusu sorun bazen drama öğretmenlerinden bazen de katılımcılardan kaynaklanmaktadır. Bağlantının zayıf olması, sesin ya da görüntünün aktarımındaki gecikmeler dersin süresinin kısalmasına, derse karşı ilginin kaybolmasına, öğrencilerin kendilerini ifade edememesine ya da yeniden ifade etmeye çalışarak zaman kaybına neden olmaktadır. Senkron olmamak da benzer biçimde sürenin niteliksiz kullanımına yol açmaktadır. K13, *“İnternet bağlantısının zayıflaması, ses ve görüntüde donmalar yaşanması gibi sorunlar olabiliyor ancak uzun süreli ya da çözümsüz sorunlar değil,”* sözleriyle bu durumu büyük bir sorun olarak görmezken K54, *“Senkron problemi çözülmesi imkânsız gibi görünüyor. Odalara katılmayan katılımcılar için bir oda fazla açıp sonra odalarda gezdirip ardından olması gereken*

odaya yolluyorum, katılımcılardan kaynaklanan telefon ve tablet ile girmeleri problemi ise katılım şartı olarak belirlenirse çözülebilir,” sözleriyle senkron konusunda çözümün olmadığına inandığını söylemiştir. Kameradaki görüntünün kalitesiz olmasından şikâyet eden K4 ise, “İnternet bağlantısı sorunları en başta, cam’deki görüntünün kalitesi, süre yetersizliğinden dolayı herkese söz hakkı verememe,” sözleriyle İnternet bağlantısından kaynaklanan sorunlara örnekler vermiştir.

Çevrimiçi Drama Derslerinde Sorunlara Yönelik Çözümler

Çevrimiçi drama derslerinde dramanın biçimine ve içeriğine, katılımcıların hazır bulunuşluğuna ya da teknik olanaklara yönelik sorunlara drama öğretmenlerinin farklı çözümler buldukları görülmektedir. Araştırmada, çözümler konusunda belirli kategoriler ortaya çıkmış, çözümlerin sorunlara yönelik oldukları, drama öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlara çözümler buldukları görülmüştür⁵. Tablo 2’de çözümler konusunda ortaya çıkan kategorileri görmek mümkündür:

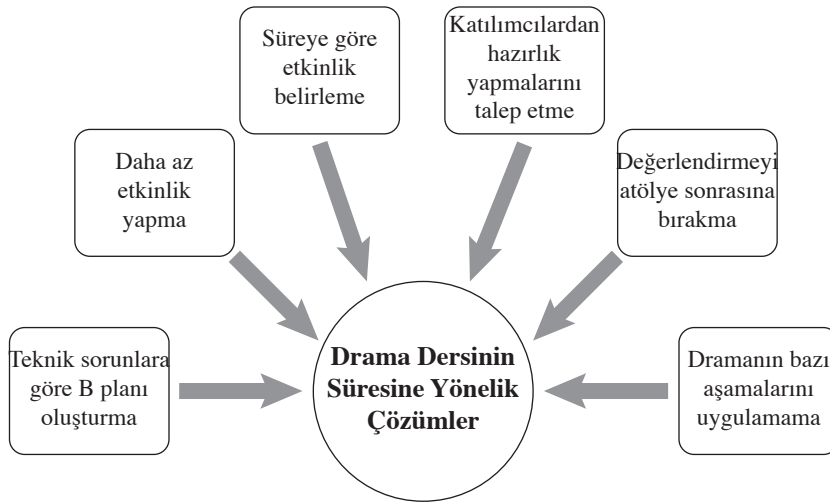
Tablo 2. Çevrimiçi drama derslerinde yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerileri

Kategoriler	Kodlar
Drama dersinin süresine yönelik çözümler	Teknik sorunlara göre B planı oluşturma Daha az etkinlik yapma Süreye göre etkinlik belirleme Katılımcılardan hazırlık yapmalarını talep etme Değerlendirmeyi atölye sonrasına bırakma Dramanın bazı aşamalarını uygulamama
Drama dersinin işlenişine yönelik çözümler	Bireysel ya da küçük grup etkinlikleri kullanma Oyunları çevrimiçi ortama uyarlama Hikayeleştirmeyi, konuşmaya dayalı etkinlikleri tercih etme Bedenin ve hareketin öne çıktığı pantomim vb. etkinlikleri tercih etme Hayali nesnelere (top vb.) kullanma Öğretmenin role girmesi tekniğini kullanma Not olarak öğrencilerin eşit katılımını sağlama
Dijital platformun kullanımına yönelik çözümler	Katılımcılara numara verme Bekleme odasını kullanma Emojiler ve farklı şekiller kullanma Görsel, video ya da slayt kullanma Uygun Web 2.0 araçlarını kullanma
İnternet bağlantısına yönelik çözümler	Anlık çözümler uygulama Sohbet (Chat) bölümünü kullanma Uzmanlardan, İnternet servis sağlayıcıdan destek alma Cep telefonu ile bağlanma Sorun yaşayan kişiyi etkinliğe dahil etmeme Katılımcıları sorunlar hakkında bilgilendirme

⁵ Drama öğretmenlerinin lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim aldıkları, drama öğretmeni olarak görev yaptıkları sürenin ortalama 10 yılın üzerinde olduğu görülmüştür. Drama öğretmenliği konusundaki deneyimin drama etkinliklerinin çevrimiçi ortama uyarlanmasında, çevrimiçi ortamda drama çalışmalarının yürütülmesinde, karşılaşılan sorunlara karşı farklı stratejilerin kullanılmasında etkili olduğu söylenebilir. Drama öğretmenlerinin veri toplama aracındaki soruları yanıtlama ve drama çalışmaları hakkında kapsamlı değerlendirme yapma, geri bildirim verme konusunda yetkin oldukları söylenebilir.

Drama Dersinin Süresine Yönelik Çözümler

Çevrimiçi ortam günlük yaşamdaki uyarıların bir bölümünün kullanıldığı bir simülasyon alanıdır. Bir mekân olarak katılımcılara farklı bir deneyim olanağı sunan çevrimiçi ortam hissedilen zaman açısından yüz yüze drama deneyiminden farklı bir anlama sahiptir. Drama öğretmenlerinin en büyük şikayetlerinden biri çevrimiçi ortamda gerçekleşen drama dersinin süresinin yeterli olmadığı yönündedir. Kullanılan dijital platformda bir oturumun süresinin 40 dakika olmasına rağmen (Bazı drama öğretmenleri çevrimiçi derslerin 30 dk. sürdüğünü ifade etmişlerdir.) ders süresince katılımcıların derse bağlanamaması, bağlantının yeterli olmaması ya da dijital platformun özelliklerini kullanamamaları gibi teknik aksaklıklar aktif olarak işlenen ders süresinin azalmasına neden olmaktadır. Bu soruna çözüm bulmaya çalışan bazı drama öğretmenleri dersi çevrimiçi ortamın doğasına göre uyarlamışlar, bazıları drama etkinliklerinin tümünü uygulamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumu “*Öncelikle bağlantı sorunları oluyor kullanıcıların alt yapılarından kaynaklı. Ders süresinin 30 dakika olması dersin tüm aşamalarının yetişmemesine ya da ‘zamanla yarışma’ kaygısından yeteri kadar derinlikli çalışılmamasına neden olabiliyor zaman zaman,*” sözleriyle açıklayan K19’a göre sürenin kısıtlı olması drama konusunda derinlemesine öğrenmeyi de olumsuz etkilemektedir.

Şekil 4. Drama dersinin süresine yönelik çözümler

Çevrimiçi ortam doğası gereği her an sürprizlere açık bir mecra olarak öne çıkmaktadır. Bu ortamda ders yapan drama öğretmenleri her an bağlantının kesilmesi ya da zayıflaması, elektriğin kesilmesi, öğrencilerden kaynaklı teknik bir problemin ortaya çıkması, oturum süresinin sona ermesi gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Drama öğretmenleri sözü edilen sorunların çözümü için *B planı hazırladıklarını, anlık çözümler uyguladıklarını ya da spontan davrandıklarını* ifade etmişlerdir. Bu tür sorunlarla karşılaştığında spontan davrandığını söyleyen K22, “*Spontan hareket ediyorum çünkü her seferinde farklı sorunlar ortaya çıkabiliyor. Bazen altyapı bazen de katılımcı kaynaklı sorunlar oluyor. Sözgelimi katılımcı şimdi ve burada olmuyor ya da kamera açmıyor,*” sözleriyle soruna göre hareket ettiğini ifade etmiştir. K41 de “*Doğaçlama hareket ediyorum. Bu şekilde deneyim kazanıyorum. Aileler de bu tür konularda çok yardımcı oluyor,*” sözleriyle benzer biçimde hareket ettiğini, ailelerin kendisine destek olduğunu söylemiştir. Bu davranış biçimi her deneyim sonrasında daha da gelişen bir beceriye dönüşmektedir. Drama eğitimcileri herhangi bir

sorunla karşılaştıklarında spontan bir çözüm uyguladıklarını, uygulanan bir çözümün başarılı olması durumunda sonraki zamanlarda da kullanmaya devam ettiklerini ifade etmişlerdir.

Çevrimiçi drama dersleri doğası gereği drama öğretmenlerini alternatifler aramaya, her an karşısına çıkacak bir sorunu çözme konusunda hazırlıklı olmaya zorlamaktadır. Bu durumu *B planı oluşturmak* olarak ifade eden katılımcılara göre her drama öğretmenin bir B planı olmalı, herhangi bir sorunla karşılaştığı anda bu planı devreye sokmalıdır. Araştırmada dersin süresinin kısıtlı olmasına yönelik önerilen çözümleri aşağıdaki biçimde ifade etmek mümkündür:

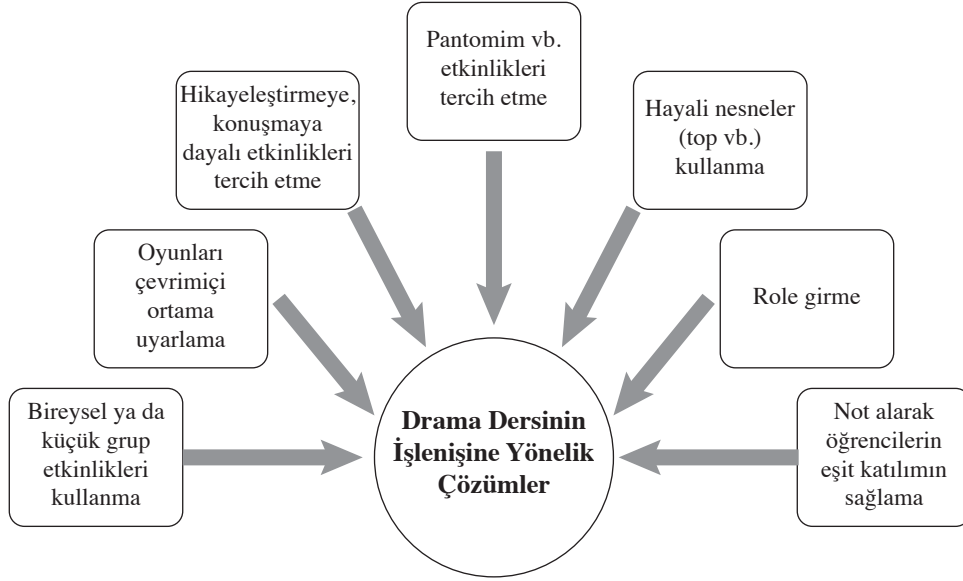
- Teknik sorunlara göre B planı oluşturma
- Daha az etkinlik yapma
- Süreye göre etkinlik belirleme
- Katılımcılardan drama dersi öncesinde hazırlık yapmalarını isteme
- Değerlendirmeyi ders sonrasına bırakma
- Dramanın bazı aşamalarını uygulamama

Drama öğretmenlerinin bulduğu çözümler ders süresinin⁶ daha etkili geçmesini sağlayacak yönde adım attıklarını göstermektedir. Çözümler gözden geçirildiğinde drama öğretmenleri dersin daha etkili olması amacıyla daha az sayıda etkinlik yapmışlar, dersin süresine göre etkinlik belirlemişler, bazı durumlarda değerlendirme etkinliği yapmamışlar ya da etkinliği ders sonrasına bırakmışlar, dramanın bazı aşamalarını uygulamamışlardır. Bu noktada çözümlerin söz konusu sorunu ortadan kaldırmadığı ya da çözmediği, yalnızca içinde bulunulan durumun olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik olduğu söylenebilir.

Drama Dersinin İşlenişine Yönelik Çözümler

Araştırma bulguları gözden geçirildiğinde çevrimiçi drama derslerinde yapılan değişikliklerin bağlantının zayıf olması, senkron olmama, seste, görüntüde donma ya da gecikme gibi sorunların çözümüne yönelik olduğu görülmektedir. Söz konusu değişiklikler oyunlarda, fiziksel etkinliklerde ya da canlandırmalarda *bireysel ya da küçük grup etkinliklerini kullanma* yönündedir. Drama öğretmenlerinden K26, “*Daha bireysel çalışmalara yöneliyoruz. Grup çalışmaları daha zor. Bireysel oyun ve egzersizlerde öğrencilerden (kamera alanı çerçevesinde) oyun alanı belirlemesini istiyorum,*” sözleriyle çevrimiçi ortamda etkinlikleri büyük gruplarla gerçekleştirmek yerine bireysel ya da küçük grup etkinlikleri tercih ettiğini ifade etmektedir. Bu tercihin temelinde ses, söz, konuşma, jest ya da mimik gibi ifade olanaklarının çevrimiçi ortamda karşı tarafa ulaşmasında İnternet bağlantısının niteliğine göre belirli gecikmelerin ortaya çıkması bulunmaktadır. Drama öğretmenleri çevrimiçi ortamda grup çalışmalarının kolay olmadığını, bireysel ya da küçük gruplarla yapılan çalışmaların daha uygulanabilir olduğunu ifade etmişlerdir. Bu çalışmaların kameraların görebileceği, öğrencilerin yorumda bulunabileceği biçimde gerçekleştiği söylenebilir.

6 Yüz yüze gerçekleştirilen drama dersleri genellikle 40 dakika sürmekte, Covid-19 sürecinde ise çevrimiçi ortamda 30 dakika olarak gerçekleştirilmiştir. Bu sürenin bir bölümü öğrencilerin derse bağlanmaya çalışmasıyla geçmiş, bağlantının zayıf olması ya da kopması planlanan nitelikli ders işleme süresini daha da kısaltmıştır.

Şekil 5. Drama dersinin işlenişine yönelik çözümler

Çevrimiçi drama derslerinin güçlüklerinden biri de öğrencilere doğrudan ulaşım olanaklarının kısıtlı olmasıdır. Yüz yüze gerçekleştirilen drama derslerinde öğrencilerle aynı fiziksel mekânda bulunan drama öğretmenleri öğrencileri motive etme, derse istekli olmalarını sağlama ya da onları derste tutma konusunda daha hızlı hareket etme, sorunlara anında müdahale etme olanağı bulabilmektedir. Yüz yüze çalışmalara oranla sınıf yönetimi açısından daha belirsiz bir mekân olan çevrimiçi ortamda öğrencilere doğrudan ulaşmak, etkili bir sınıf yönetimi sağlamak güç olabilmektedir. Bu nedenle öğrencilerin *derse katılması ya da çevrimiçi ortamda onları derste tutmak* drama öğretmenleri açısından bir sorun haline gelebilmektedir. Drama öğretmenleri bu gibi durumlarda öğrencileri derste tutacak, rahatlamalarını sağlayacak, enerjilerini düzenleyecek etkinlikler kullandıklarını söylemişlerdir. Drama öğretmenleri bu etkinlikleri belirlerken aşağıdaki amaçları göz önünde bulundurmuşlardır:

- Derse enerji başlama
- Katılımcıların kendilerini rahat hissetmelerini sağlama
- Ders süresince katılımcıların dikkatlerini çekecek etkinlikler kullanma
- Katılımcıları eğlendirecek etkinlikler kullanma
- Katılımcıların dinamizmine göre değişiklik yapma

Drama öğretmenleri çevrimiçi drama derslerine etkili bir başlangıç yapmak, dersin herhangi bir anında öğrencilerin dikkatini toplamak ya da dersin sonunda değerlendirme yapmak amacıyla çeşitli etkinlikler kullandıklarını, katılımcıların dikkatlerine, motivasyonlarına katkıda bulunmak, öğrenme hedeflerine ulaşmak amacıyla hareket ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu açıdan kullanılacak etkinliklerin yalnızca tek bir amaca değil birden fazla amaca hizmet etmesi gerektiği söylenebilir.

Drama öğretmenlerinin çevrimiçi drama dersinde karşılaştıkları sorunları çözmek amacıyla *hikâyeleştirme, pantomim ya da role girme* gibi canlandırma temelli çözümleri kullandıkları görülmüştür. Yazınsal bir metin olan hikâyelerin ve dramatik içeriğin canlandırmaya uygun biçimde

işe koşulduğu hikâyeleştirmenin çevrimiçi drama çalışmalarında sıklıkla kullanıldığı, drama dersi süresince önce hikâyenin anlatıldığı, sonrasında hikâyenin nasıl canlandırılacağı üzerine konuşulduğu ve son olarak performansın (doğaçlamaların) gerçekleştirildiği söylenebilir. Drama öğretmenleri özellikle temas gereken durumlarda bu tür etkinlikleri kullandıklarını, konuşmanın ya da sözlü yönerge vermenin işlerini kolaylaştırdığını ifade etmişlerdir. Küçük gruplarla çalışmalar yapılan bu süreçlerde öğrencilere çeşitli doğaçlama konuları ve roller verilmiş, ara odalarda (breakout rooms) canlandırma için gerekli hazırlıklar yapılmış, son olarak dijital platformun ana ekranında diğer gruplara söz konusu durumlar canlandırılmıştır. Hikayelerin kullanımına örnek veren K35, “*Hikâye anlatıp hikâye oluşturup canlandırma yapıyoruz. Kısıtlı durumlarda hikayeleri konuya göre düzenliyoruz,*” sözleriyle öncelikle hikâyenin okunduğunu, sonrasında üzerinde değişiklik yapıldığını ifade etmiştir. Bu örnekte hikâye oluşturma aşamasında canlandırmanın (doğaçlamanın) içeriğinin belirlendiği görülmektedir. K35’in kullandığı teknik Adıgüzel’in (2019, s.376) “*sahneye koyma, oyunlaştırma veya bir durumu gerçekte olduğundan daha heyecan verici ya da kötü gösterme*” olarak tanımladığı dramatisasyondur. Bu çalışmalarda yazılı bir metne bağlı kalınarak bir konu, öykü, masal ya da farklı bir yazınsal metin canlandırılmaya çalışılmaktadır (Metinnam ve Karaosmanoğlu, 2021).

Drama dersinin işlenişi aynı zamanda dersin süresiyle de ilişkilidir. Öğretmenlerin drama dersinin işlenişine yönelik buldukları çözümler farklı teknikleri kullanma, grup çalışmalarında değişiklikler yapma ya da etkinlikleri çevrimiçi ortamda farklı biçimlerde kullanma yönündedir. Uygulanan çözümlerin aynı zamanda dersin süresiyle ilişkili olduğu, dersin süresini etkili kullanmaya katkı sağladığı söylenebilir. Öğretmenlerin B planı olarak tanımladıkları çözümlerin dersin süresine, işlenişine göre belirlendiği, çevrimiçi ortama uygun çözümler bulunduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin, çevrimiçi drama derslerinde farklı amaçlarla role girdikleri, doğaçlamalara dahil oldukları ve dramatik kurgu içinde yer aldıkları görülmüştür. *Öğretmenin role girmesi* olarak tanımlanabilecek teknik ile drama öğretmeni öğrencilerle birlikte bir kurgu oluşturabilir, dramatik kurgunun dersin amaçlarına uygun biçimde ilerleyip ilerlemediğini rol içinde kontrol edebilir (Metinnam ve Karaosmanoğlu, 2021). Öğretmen bilgi toplamak ya da vermek, arabulucu olmak, katılımcıların role odaklanmalarını ve rol içinde çalışmalarını sağlamak amacıyla role girebilir (Baldwin, 2019). Bu noktada K19’un söyledikleri öğretmenin role girmesi tekniği açısından etkili bir örnek olabilir:

Doğaçlamalarda bir değişikliğe gitmiyorum ancak öğrencilerin kendi oyunumuza ya da hikayemize geri dönmesi için canlandırmaya dahil oluyorum kimi zaman. Örneğin anne-baba trafikte canlandırması yapan iki öğrenciden biri trafikteki durumun çok dışına çıkacak bir diyalog ya da mekân değişimine girerse, ben trafikteki bir karakter, polis, levha, ışık rolünde karakterle diyaloga girerek oyuna tekrar adaptasyonu sağlamaya çalışıyorum.

K19, çevrimiçi drama derslerinde öğrenciler dramatik kurgudan çıktıklarında role girdiğini ve dramatik kurguya müdahale ettiğini, öğrencileri tekrar canlandırmanın odağına çektiğini ifade etmektedir. Öğretmenin yalnızca üst statüden bir role girmediği (trafik polisi), trafik levhası ya da trafik ışıkları gibi öğrencilerin yorumda bulunacakları, ön bilgilerini kullanacakları rollere de girdiğini belirtmiştir. K19, dramatik kurguyu bozmadan yönergeler vererek doğaçlamayı yönlendirmiştir (Adıgüzel, 2019). Drama öğretmeni role girerek öğrencilerin doğaçlamayı amacına uygun biçimde gerçekleştirmelerine, dramatik kurgunun bileşenlerinden “odağa” hizmet edecek bir canlandırma yapmalarına katkı sağlamıştır.

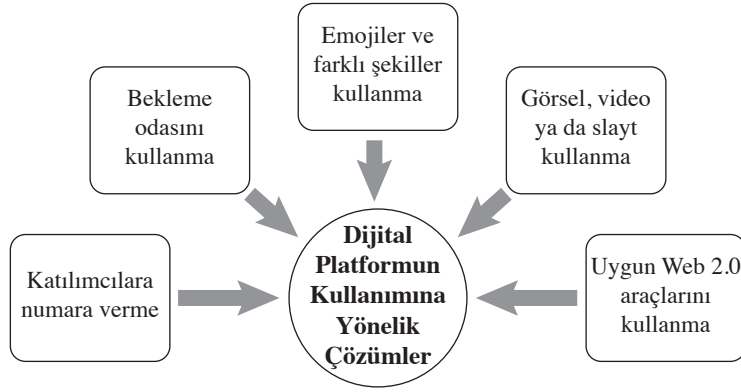
İnternet bağlantısı çevrimiçi drama dersini etkileyen en önemli bileşenlerden biridir. Bağlantıda yaşanan sorunların drama öğretmenlerini farklı çözüm yolları bulmaya zorladığı görülmektedir. Drama öğretmenlerinin hikâyeleştirme dışında bedenün ön planda olduğu pantomim egzersizlerini kullandıkları da görülmektedir. Herhangi bir olayın, düşüncenin beden diliyle, jest ya da mimiklerle anlatıldığı pantomim gibi bedene dayalı etkinlikler drama öğretmenlerinin sesin, sözün karşı tarafa aktarılmasında sorun yaşadıkları anda kullanılmaktadır. Sözü edilen aktarım sürecinde hem öğretmenin hem de öğrencilerin duygu ve düşüncelerini sanatsal bir formla ifade etmeleri mümkün olabilmektedir. Bu noktada internet bağlantısının zayıf olması gibi çözümü zor olan temel bir sorun sesin kullanılması yerine beden dilinin, jest ve mimiklerin işe koşulmasıyla çözülmüştür. Ayrıca bu süreçte dijital platformdaki sohbet bölümü pantomim etkinlikleri konusunda yorum yapmak, duygu ve düşünceleri aktarmak ya da yazılı iletişim kurmak amacıyla etkin biçimde kullanılmıştır.

Pantomim konusunda K52'nin söyledikleri K35'in hikâyeleştirmeye yönelik söylediklerine benzer niteliktedir. *“Sese ihtiyaç duymayacak, anlatılan hikâyeye uygun jest-mimik geliştirme egzersizleri yapıyoruz. Pantomim çalışmalarıyla jest ve mimiklere odaklanıyoruz. Çocuklarla birlikte pantomim gösterisi düzenliyoruz,”* sözleriyle çevrimiçi drama dersinde jest ve mimiklerin, beden dilinin ve pantomimin önemini vurgulayan K52, öğrencilerin anlatılan hikâyeye uygun biçimde hareket ettiklerini ifade etmiştir. Hikâyeleştirmenin⁷, pantomimin çevrimiçi drama derslerinde kullanılmasına yönelik K35'in ve K52'nin söyledikleri sözü edilen yöntemlerin bağlantı sorunları karşısında kullanılabilir etkili araçlar olduğunu göstermektedir. Söz konusu yöntemler beden dilinin, jest ve mimiklerin, gerektiği yerde sesin etkili kullanılarak canlandırma etkinliklerinin çevrimiçi ortamda gerçekleştirilebileceğini kanıtlar niteliktedir. Bu bakımdan çevrimiçi drama derslerinde bağlantı sorunlarıyla karşılaşılan durumlarda sözün yerine beden dilinin, jest ve mimiklerin kullanıldığı söylenebilir.

Dijital bir platformda drama dersi yapmak drama öğretmenlerini yaratıcı olmak konusunda teşvik etmektedir. Dijital mekânın etkinlikleri kısıtlaması farklı alternatifleri düşünme konusunda hem drama öğretmenlerini hem de katılımcıları cesaretlendirmektedir. Söz gelimi K13'ün belirtmiş olduğu etkinlikte yüz yüze bir ortamda ve çember biçiminde katılımcılar birbirine top atmaktadır. Ancak dijital bir platformda sözü edilen etkinliğin uygulanma olasılığı bulunmamaktadır. Bulduğu çözümü *“Topu birbirimize atarak oynadığımız oyunlarda yine top kullandık fakat, hayali top. Ya da birbirimize sırtımızı döneceğimiz oyunlarda ekrana sırtımızı döndük. Çember olmamız gereken zamanlarda isimlerimize numaralar verdik. Rol kartlarını sohbetten isme özel gönderdik,”* sözleriyle açıklayan K13, yaşadığı soruna oldukça yaratıcı ve işlevsel bir çözüm bulmuştur. Yaşanan sorun dijital platformdan kaynaklansa da öğretmen bu durumu hayali top kullanarak, ekrana sırtını dönerek, isim yerine sayı kullanarak ya da sohbet bölümünü etkin kullanarak aşmaya çalışmıştır. Öneriler dijital platformda yapılan drama dersi için oldukça etkili ve işlevseldir. Sözü edilen önerilerin sıklıkla vurgulanan çevrimiçi ortamda etkileşimin olmaması sorununun çözümüne katkı sağlayacağı söylenebilir.

7 Drama öğretmenlerinin ifade ettikleri hikâyeleştirme dramada kullanılan dramatisasyon sözcüğü ile benzerlik içermektedir. Bu kavram ile bir hikâyenin başını, ortasını ya da sonunu rol oynamaya, doğaçlamaya uygun biçimde canlandırma süreci anlaşılabilir. Drama öğretmenleri bu süreçte gerçekleştirilen doğaçlama çalışmalarının sözü daha az içerdiğini, bedene dayalı bir canlandırma sürecinin gerçekleştirildiğini ifade etmektedirler.

Dijital Platformun Kullanımına Yönelik Çözümler

Şekil 6. Dijital platformun kullanımına yönelik çözümler

Yüz yüze drama çalışmalarında dersin amaçlarına uygun biçimde oyunlar ve fiziksel etkinlikler kullanılmaktadır. Bazı oyunlarda ya da etkinliklerde fiziksel temas gerekebilir. Katılımcılar *don-ısm* oyunundaki gibi arkadaşlarını ebelemeye, *ev sahibi-kiracı* oyunundaki gibi kendilerine bir ev bulmaya, *yuvanı bul* oyunundaki gibi kol kola girerek kaçan kişiye yuva olmaya çalışırlar. Doğası gereği katılımcıların dokunma duyusunu kullanamadıkları bir uzam olan çevrimiçi ortamın en önemli kısıtlarından biri fiziksel temas alanlarının kullanımı konusudur. Bu uzamda sözü edilen ya da farklı etkinliklerin gerçekleştirilmesi için fiziksel temas yerine farklı bir çözüm yolu gerekmektedir. Katılımcıların bir ekran yardımıyla dahil oldukları çevrimiçi drama dersleri, görmeye ve işitmeye dayalı etkinliklerle gerçekleşmektedir. Drama çalışmalarının yapıldığı uzam üç boyutlu temas alanlarını kapsayan bir alandan iki boyutlu ve kısıtlı bir alana taşınmıştır. Bu noktada drama etkinliklerinin nitelikli gerçekleşmesi birtakım değişikliklerle ve dokunuşlarla mümkün olabilmektedir. Bulduğu çözümü, “*Temas gerektiren oyunları sözel ifade ile biçimlendirdik,*” sözleriyle açıklayan K37’ye benzer biçimde K45 “*Birbirine dokunarak yapılan bazı oyunları dokunmak yerine ismini söyleyerek yapıyoruz artık,*” sözleriyle bazı oyunları dokunmak yerine isimleri söyleterek oynattığını ifade etmiştir. İki öğretmenin de yüz yüze gerçekleştirilen etkinliklerde dokunma duyusu kullanılan durumlar yerine çevrimiçi ortamda isimleri ya da oyunun amacına uygun sözcükleri kullandıkları görülmektedir. Normal şartlarda drama dersinin hazırlık-ısınma aşamasında hareketli etkinlikleri tercih eden K53 ise “*Hazırlık ısınma çalışmalarında yüz yüze süreç için hareketli etkinlikler tercih ederdim. Şimdi daha çok konuşma ve konuya odaklama üzerine etkinlikleri tercih ediyorum,*” sözleriyle hareketli etkinliklerin yerini konuşmaya dayalı etkinliklerle doldurduğunu ifade etmiştir. Drama öğretmenlerinin drama dersini daha nitelikli hale getirmek amacıyla dijital platformların bazı özelliklerinden yararlandıkları, planlamayı bu özellikleri göz önünde bulundurarak yaptıkları görülmektedir. Söz konusu özellikleri aşağıdaki gibi ifade etmek mümkündür:

- Canlandırmalar esnasında kameraları kapatma
- Bekleme odasını (breakout rooms) kullanma
- Katılımcılara numara verme
- Emojiler ya da farklı şekiller kullanma
- Dersin işlenişine uygun Web 2.0 araçlarını kullanma
- Görsel, video, slayt ya da hayali nesnelere kullanma

Yukarıda, maddeler halinde sıralanmış özelliklerin dersin işlenişine katkı sağladığı, drama öğretmenlerinin işini kolaylaştırdığı, öğrencileri daha etkin kıldığı ve çevrimiçi drama dersini daha nitelikli hale getirdiği söylenebilir. Drama öğretmenlerinin sıklıkla dile getirdiği çevrimiçi ortamdaki etkileşim eksikliği, iletişim kurmanın güç olması gibi sorunların bu yollarla aşılmaya çalışıldığı ifade edilebilir. Çözümlerden *canlandırmalar esnasında kameraları kapatmanın* doğaçlamaları daha izlenir kıldığı, katılımcıların performansı gerçekleştiren gruba odaklanmalarını ve konsantre olmalarını sağladığı söylenebilir.⁸ Çevrimiçi drama derslerinde doğaçlama yapılırken estetik alan ya da sahne adı verilen ekranda yalnızca doğaçlama yapacak kişilerin, grupların görünmesi gerekmektedir. İç izleyici olarak hareket eden diğer katılımcılar, doğaçlamaları gözlemlemeye teşvik edilir. K22, “*Bekleme odasına alıyoruz. Büyük grupta canlandırma yaparken diğerleri kameralarını kapatıyor,*” sözleriyle büyük grupta/ana ekranda yapılan canlandırmada role girmeyen kişilerin kameralarını kapattıklarının altını çizmiştir. Bulduğu çözümü “*Bazen uygulama özelliklerini denedikçe her oturumda farklı bir şey görüp bunu deneyebiliyorum. Örneğin ekrana sadece kamerası açık olan kişileri almayı deneyerek yapmaya başladım canlandırmaları,*” biçiminde açıklayan K54 canlandırmaya yalnızca kamerası açık olan kişileri dahil ettiğini söylemiştir.

Çevrimiçi ortam teknolojik açıdan sonsuz bir kullanım alanı sunarken sahip olduğu özelliklerle katılımcıların kendilerini ifade etmelerini kısıtlamaktadır. Çevrimiçi drama derslerinde katılımcılara (katılım konusunda isteksizlik, farklı işlerle uğraşmak, kamerayı ya da mikrofonu kapatmak, ders esnasında çevrimiçi oyun oynamak vb.) ya da teknik aksaklıklara (bağlantının zayıf olması, kamerada ya da mikrofondaki teknik sorunlar, bilgisayar ya da tablete ulaşamama vb.) bağlı sorunlar yaşanmaktadır. Drama öğretmenleri bu sorunlara bazı çözümler geliştirmişlerdir. Bu çözümler arasında dijital platformdaki sohbet (chat) bölümünün kullanılması, numara sırasına göre konuşulması ya da ders süresince kameranın açık tutulması örnek verilebilir. Bulduğu çözümü “*Ses veya görüntüde problem yaşayınca chat üzerinden iletişim kuruyoruz. Her ders kimlerin söz ve rol aldığını detaylı olarak not edip bir sonraki hafta rol almayan öğrencilere öncelik tanıyarak herkesin eşit paylaşımında bulunmasını sağlıyorum.*” biçiminde açıklayan K4, sesteki ve görüntüdeki donmanın bir sorun olduğunu ancak dijital platformun özelliklerini öğrencilerin kendilerini eşit ifade etmeleri amacıyla kullandığını ifade etmiştir. Bulunan çözümler arasında çevrimiçi drama derslerinde bazı konu başlıklarında biçim ve içerik açısından değişiklik yapılması da bulunmaktadır. Drama öğretmenleri dans, ritim, müzik gibi devinime, beden dilini kullanmaya ve eş zamanlı etkinlikler yapmaya dayalı başlıkları çevrimiçi ortama uyarlamaya çalışmıştır. Söz konusu değişiklikler ya da uyarlamalar drama öğretmenlerinin ve katılımcıların çevrimiçi ortamda karşılaştıkları bağlantı ve eş zamanlı (senkron) hareket edememe sorunlarını aşmalarına katkı sağlamıştır.

Çevrimiçi drama derslerinde karşılaşılan sorunlardan biri de derse hazırlıktır. Drama öğretmenleri ve katılımcılar çevrimiçi drama dersine kendileri için özel bir alan olan evlerinden bağlanmaktadır. Kamusal bir alan olan okulda gerçekleştirilen örgün eğitimin aksine çevrimiçi ortam katılımcıların kendilerine ait odalarından, mutfaktan, salondan ya da İnternet bağlantısının iyi olduğu bir mekândan derse girmelerini gerektirmektedir. Katılımcılar bazı durumlarda bağlantının daha

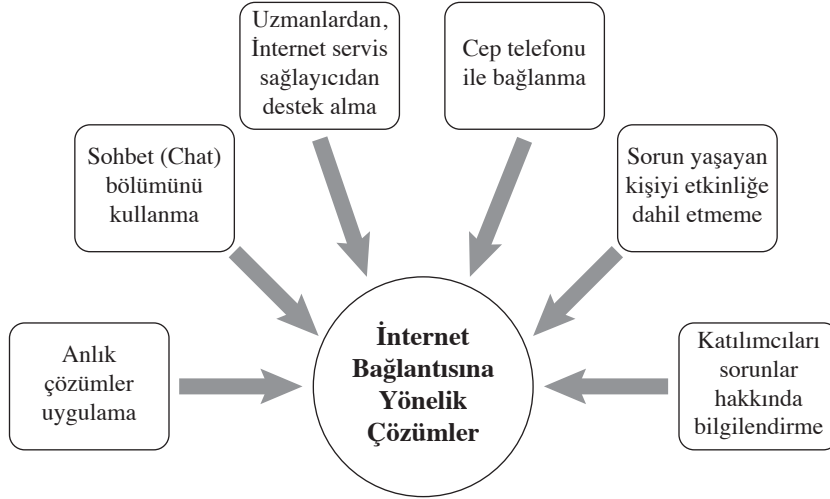
8 Bu durum, doğaçlama için hazırlık yapan ve drama öğretmenin “Hazır olduğunuzda başlayabilirsiniz,” yönergesini bekleyen grupların sürecine benzetilebilir. Doğaçlama yapacak grupların sahne olarak belirlenen ve estetik alan olarak ifade edilen yeri doğaçlamaya uygun hale getirmeleri gerekmektedir. Yapılan hazırlık, doğaçlamanın amacına hizmet etmeyecek nesnelere, eşyaların estetik alandan kaldırılmasını gerektirmektedir. Çevrimiçi ortamda doğaçlama yapan gruplar performansın görünür olmasını ve kendilerine odaklanmalarını sağlamak amacıyla diğer katılımcılardan kameralarını ve mikrofonlarını kapatmalarını, doğaçlama bitmeden açmalarını talep edebilir.

iyi olduğu bir odaya geçebilmekte, bağlantının kesilmemesi için kamerasını kapatabilmekte ya da geçici olarak derse erişim sağlayamamaktadır. Çevrimiçi drama dersine hazırlık konusunda yeterli özeni göstermeyen katılımcıların farklı davranışları dersin işlenişi açısından bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Katılımcıların ev ortamında rahat davranmaları, uygun olmadıklarını belirterek kamerayı ya da mikrofonu açmamaları, diğer öğrencilerin ilgilerini dağıtacak davranışlar sergilemeleri dersin işlenişini olumsuz etkileyebilmektedir. Karşılaştığı sorunu “*Öğrencilerin ev ortamındaki rahatlığı dışında bir problemle karşılaşmıyorum. Bu tür durumlarda direkt öğrenciyi uyarıyorum,*” sözleriyle açıklayan K32, fazla rahat davranan kişileri uyardığını, K49 ise öğrenciyi uyardığını ve sınıf öğretmenini bu konuda bilgilendirdiğini ifade etmiştir. Drama öğretmenleri bu tür durumlarda *daha sakin ve sabırlı olduklarını*, sorunun devam etmesi durumunda *katılımcıları uyardıklarını ya da mikrofonlarını kapattıklarını* söylemişlerdir.

İnternet Bağlantısına Yönelik Çözümler

Drama öğretmenleri çevrimiçi drama derslerinde teknik altyapı, İnternet bağlantısı ya da dijital platformdan kaynaklanan sorunlar yaşadıklarında farklı çözüm yolları bulmuşlardır. Dijital platformun kullanılması sırasında bağlantıdan kaynaklanan bir sorunla karşılaşıldığında bulunan çözümler genellikle anlık olmaktadır. Katılımcılar bu çözümleri başlangıçta denemeyen yöntemlerle bulmuşlar, zamanla çözümleri daha hızlı uygulamaya başlamışlardır. Drama öğretmenlerinin uyguladığı çözümlerden biri İnternet bağlantısının zayıf olduğu anlarda farklı yollarla iletişim kurmaktır. Böyle durumlarda, dijital platformdaki mesaj gönderme ya da sohbet (chat) bölümü kullanılmıştır. Chat bölümü, öğrencilerin çeşitli sorular sordukları, yorumlar yaptıkları ya da öğretmenin sorularına yanıtlar verdikleri bir pencere görünümündedir. Öğrenciler aynı zamanda arkadaşlarına bu pencereyi kullanarak mesaj gönderebilmektedir. Çevrimiçi drama derslerinde kullanılan mesaj bölümü yardımıyla yapılabilecekler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Soru sorma ya da sorulan soruyu yanıtlama
- Gerçekleştirilen performanslar hakkında yorum yapma (doğaçlama, donuk imge gibi canlandırma etkinlikleri)
- Bir oyunun ya da etkinliğin yönergesini katılımcılarla paylaşma
- Oynanan bir oyuna yönelik yorumlar yapma
- Bir öğrenciyeye özel mesaj (yalnızca bir kişiye gönderilen mesaj) özelliği kullanarak ebe olduğunu söyleme ya da diğerlerinin bilmemesi gereken bir görev verme
- Dramatik kurguya ilişkin bilgileri özel mesaj yoluyla gönderme
- Dramatik durumları ya da rol kartlarını aktarma

Şekil 7. İnternet bağlantısına yönelik çözümler

Katılımcıların yaşadıkları sorunları çözme biçimleri ile sorunlar benzeşmektedir. Bağlantının zayıf olmasıyla ilgili sorun yaşayan drama eğitmenleri bireysel ya da küçük gruplarla çalışmalara yoğunlaşmışlar, uygulamanın sohbet (chat) bölümünden iletişim kurmaya çalışmışlardır. Drama eğitmenleri bu çözümlerin yanında teknik sorunlarla karşılaştıkları anlarda çalıştıkları kurumda görevli olan teknik uzmanlardan destek aldıklarını, bilgisayarlarında bir sorun olduğunda cep telefonu ile bağlandıklarını ya da ikinci bir kameraya gereksinim duyduklarında cep telefonlarını kullandıklarını, sorun yaşayan katılımcının bir süre etkinliğe dahil edilmediğini, katılımcıları olası sorunlar konusunda bilgilendirdiklerini ifade etmişlerdir. Drama eğitmenleri teknik sorun yaşayan öğrencilerin ebeveynleriyle, okul idaresiyle ya da diğer öğretmenlerle sorunların çözümü konusunda görüştiklerini söylemişlerdir. Bu bakımdan, iletişim kurma sorunların çözümü anlamında drama öğretmenlerinin sıklıkla kullandıkları bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Teknik sorunların çözümü konusunda modemi kapatıp açma, İnternet servis sağlayıcı ile görüşme de uygulanan yöntemler arasında gösterilebilir.

Tartışma ve Sonuç

COVID-19 sürecinde drama öğretmenleri dijital ortamda drama derslerini yürütmüşler, drama çalışmalarını çevrimiçi ortama uygun hale getirmeye çalışmışlar, ders süresince iletişimi ve etkileşimi sağlamaya, oyunları ve fiziksel etkinlikleri dersin amaçlarına uygun biçimde yürütmeye çalışmışlardır. Bu süreçte birtakım sorunlarla karşılaşan drama öğretmenleri bu sorunlara çözümler bulmaya çalışmışlardır. Bu sorunlar *dijital ortamın kısıtlılıklarına, katılımcılara ve teknik olanaklara* yönelik sorunlar olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır. Dramanın biçimine ve içeriğine, katılımcıların hazır bulunuşluğuna, İnternet bağlantısına ve teknik olanaklara ilişkin yaşanan bu sorunların çevrimiçi drama dersini olumsuz etkilediği görülmektedir. Çevrimiçi drama derslerinde karşılaşılan bu sorunlarla baş etmek amacıyla bulunan çözümlerin *drama dersinin süresine, işlenişine, dijital platformun kullanımına ve İnternet bağlantısına yönelik* olduğu söylenebilir. Uygulanan çözümlerin genellikle anlık olduğu, sorunla karşılaşıldığı durumda o andaki en pratik ve dersin niteliğini artıracak çözümün uygulandığı görülmektedir.

Dijital ortamın kısıtlılıklarına yönelik sorunlar gözden geçirildiğinde genellikle yüz yüze drama çalışmalarıyla dijital platformdaki drama çalışmalarının karşılaştırıldığı, çevrimiçi ortamın olumsuz yönleri öne çıkmaktadır. Auslander'a göre (2012), bu olumsuz yönlerin arka planında performansı temel alan mevcut çevrimiçi uygulamaların dijital canlılık, katılımcıyla kurulan etkileşim ve katılım konusunda yüz yüze çalışmalar kadar etkili olmaması görülebilir. Araştırmacının “*diğer insanlarla bağlantı kurmak*” biçiminde tanımladığı etkili katılımın çevrimiçi ortamda yeterli etkiyi oluşturmadığı söylenebilir. Davis ve Phillips'e göre ise (2020) bu karşılaştırmanın temelinde COVID-19 sürecinde görünmez hale gelen “öğrencilerin ve sınıfın sahip olduğu özelliklerin” doğrudan çevrimiçi ortama transfer edilememesi düşüncesi yatmaktadır. Araştırmacılara göre yüz yüze çalışmalarda yapılan etkinliklerin çoğaltılması ve dijital platforma taşınması kolay değildir. Dijital platformda drama dersi yapan öğretmenler benzer biçimde etkileşim kurulamamasını, katılımcıların yan yana olmamasını, rahat hissedememelerini olumsuz bir durum olarak görmüşler ve bu nedenle yüz yüze yapılan drama çalışmaları gibi etkili olmadığını ifade etmişlerdir. Benzer biçimde Donohoe ve Bale (2020) da dijital platformlardaki en büyük sorunlardan birinin etkileşim olduğunu düşünmektedir. Gerek tiyatro gerekse drama çalışmalarında öğretmen ile katılımcı arasındaki etkin iletişimi sağlayacak araçların olmaması etkileşimi olumsuz etkilemektedir. Metinnam ve Karaosmanoğlu'nun (2021b) çevrimiçi ortamda yaptıkları araştırmanın sonuçları da benzer niteliktedir. Dijital ortamda gerçekleştirilen drama çalışmalarında en sık karşılaşılan sorunun beden kısıtlı kullanımı olduğunu ortaya koyan araştırmacılar katılımcıların dijital platformda doğaçlama yaparken bedenlerini tam olarak kullanamadıklarını, jest ve mimiklerini karşı tarafa aktaramadıklarını tespit etmişlerdir.

Çevrimiçi drama derslerinde ortaya çıkan sonuçlardan biri de ders süresinin amaçlanan kazanımlara ulaşmak konusunda yetersiz olmasıdır. Bu açıdan, drama öğretmenlerinin aldıkları önlemler daha çok, süreye yönelik olmuştur. Dijital platformda yapılan drama dersinde hareket alanının sınırlı olduğu, iletişim kurmada sorunlar yaşandığı, grup çalışmalarının zor olduğu ve drama etkinliklerini dijital platforma uyarılmanın kolay olmadığı ifade edilmiştir. Drama öğretmenlerini en çok zorlayan alanlardan biri dramanın biçimine ve içeriğine yönelik sorunlardır. Bu noktada oyunları ve fiziksel etkinlikleri kullanarak grup dinamiği oluşturmaya, iletişime ve etkileşime dayalı etkinlikler yapmaya alışkın olan drama öğretmenleri, katılımcıların farklı mekanlardan bağlandıkları dijital platformda hedeflerine ulaşmanın zor olduğunu düşünmektedir. Yüz yüze yapılan drama çalışmalarında gruba, sürece, mekâna hâkim olan, herhangi bir sorun çıktığında doğrudan müdahale edebilen drama öğretmenlerinin dijital platformda söz konusu hakimiyet alanları kısıtlanmıştır. Karşılaştıkları sorunları çözme konusunda kendilerini yetersiz hisseden drama öğretmenleri, ortaya çıkan bazı sorunların çözümsüz olduğunu ve bu sorunların çevrimiçi ortamın doğasından kaynaklandığını düşünmüşlerdir.

Çevrimiçi drama dersi yapan öğretmenler dijital platformun özelliklerini göz önünde bulundurarak çözümler bulmuşlardır. Drama öğretmenleri, kalabalık gruplarla gerçekleştirilen etkinlikler yerine (Özellikle grup doğaçlamaları yerine bireysel ya da ikili doğaçlamalar tercih edilmiştir.) daha çok bireysel ya da küçük grup etkinlikleri tercih etmişler, yüz yüze oynanan oyunları ve fiziksel etkinlikleri dijital platforma uyarlamışlardır. Drama öğretmenleri yüz yüze çalışmalarda temas gerektiren (söz gelimi don-ısn oyununda ebe olan kişinin diğerlerine dokunması) durumları dijital platforma aktarırken söz ya da söze dayalı bir ifade kullanmışlar, çevrimiçi ortamda çember oluşturmak amacıyla katılımcılara numaralar vermişlerdir. Çevrimiçi drama derslerinde bekleme

odası (waiting room) özelliğinin etkin bir biçimde kullanıldığı⁹, yüz yüze gerçekleştirilen drama çalışmalarında sıklıkla kullanılan top, ip vb. nesnelerin yerine hayali nesnelerin yer aldığı görülmüştür. Drama öğretmenleri öğrencileri derste tutacak, dikkatlerini, motivasyonlarını yükseltecek etkinlikleri tercih etmişler, bazı durumlarda öğrencilerin gereksinimlerine uygun etkinlikleri kullanmışlardır.

Tıpkı yüz yüze drama çalışmalarında olduğu gibi çevrimiçi drama derslerinde de canlandırma süreci oldukça önemlidir. Araştırma sonuçları, drama öğretmenlerinin canlandırma sürecinin daha nitelikli olması ve katılımcıların spontan biçimde kendilerini ifade etmeleri konusunda hareket ettiklerini, gerekli yerlerde çevrimiçi araçlardan destek aldıklarını göstermektedir. Çevrimiçi ortamın sahip olduğu kısıtlar canlandırma süreci için de belirleyici olmuş, drama öğretmenleri söz konusu kısıtları ortadan kaldırmak ya da etkisini azaltmak amacıyla adımlar atmışlardır. Söz gelimi hareketin, devinimin ya da sesin karşı tarafa ulaşmasında yaşanan kısıtlılık, pantomim, hikâyeleştirme ya da dramatisasyon gibi teknikler kullanılarak aşılmaya çalışılmıştır. Drama öğretmenleri buna benzer durumlarda sestem ya da sözden çok beden, devinimin öne çıktığı etkinlikleri tercih etmişler, doğaçlama performanslarının daha nitelikli izlenebilmesi amacıyla katılımcılardan kameraların ve mikrofonların kapatılmasını istemişler, doğaçlamanın tasarlanması sürecinde emojilerin, arka plan görsellerinin ya da katılımcıların evlerinde bulunan aksesuarların kullanılabilmesini ifade etmişlerdir. Canlandırma esnasında katılımcıların belirlenen konuya uygun biçimde doğaçlama yapmaları, konuyu farklı bir yere taşımak ya da doğaçlama içinde bir durumu tartışmalarını sağlamak amacıyla drama öğretmenleri çevrimiçi drama dersinde öğretmenin role girmesi tekniğini kullanmışlardır. Bunların dışında ayrıca iletişimi ve etkileşimi arttırmaya katkı sağlayan, katılımı olumlu yönde etkileyen Web 2.0 araçları farklı amaçlarla kullanılmıştır. Drama öğretmenleri çevrimiçi derslerde görsel, video ya da slaytlardan yararlanmışlar, bazı durumlarda doğaçlama yapmayan, söz almayan öğrencilerin kendilerini ifade etmeleri ve katılımcıların eşit katılım sağlaması amacıyla notlar almışlar, derse uygun Web 2.0 araçlarını belirleyerek bu araçları değerlendirme, ön bilgileri ya da hazırbulunuşluğu yoklama, yorum yapma, rolleri belirleme amacıyla kullanmışlardır (Karaosmanoğlu vd., 2022; Mosse vd., 2022).

Araştırmanın bir diğer sonucu çevrimiçi drama derslerinde *katılımcılara yönelik sorunların* dersi olumsuz yönde etkilemesidir. Katılım konusunda isteksiz olmaları, ev ortamında rahat olmalarından ya da ortamın uygunsuz olmasından dolayı kamera, mikrofon açmamaları, ders için gerekli araç-gereçlerinin olmaması, aynı anda konuşmaları, çevrimiçi drama dersinde kullanılan dijital araçlar konusunda yeterli bilgilerinin olmaması sözü edilen sorunlar arasındadır. Bu sorunların bazıları doğrudan katılımcılardan kaynaklanmakta, (isteksiz olma, araç-gereç olmaması, kamera ya da mikrofon açmama vb.), bazıları da gerekli önlemlerin alınmamasından, katılımcıların yeteri kadar bilgilendirilmemesinden (çevrimiçi ortamın kullanılması ve dijital araçları kullanma) ya da çevrimiçi ortamda katılımcılarla birlikte kuralların belirlenmemesinden kaynaklanmaktadır. Drama öğretmenleri, katılımcıların hazır bulunuşluğuna, tutum ve davranışlarına yönelik sorunlarla karşılaştıklarında daha sabırlı ve sakin davrandıklarını, öncelikle sorunun ne olduğunu tespit etmeye çalıştıklarını, sonrasında iletişim kurarak sorunu çözmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bazı

9 *Dramada Hareketi kim başlattı?* ya da *Liderini bul* ismiyle bilinen oyunda öncelikle bir ebinin belirlenmesi ve mekânın dışına çıkması gerekmektedir. Sonrasında katılımcılar, içlerinden bir lider (grubu yönlendirecek kişi) belirler ve liderin yaptığı hareketlerin aynısını yapmaya çalışırlar. Lider belirli aralıklarla yaptığı hareketleri değiştirir. Ebinin görevi ise hareketi kimin başlattığını ya da değiştirdiğini bulmaktır. Çevrimiçi ortamdaki bekleme odası özelliği ebe olarak belirlenen kişinin mekânın dışına çıkmasını (çevrimiçi odanın dışına çıkması) sağlamaktadır. Grup içinde lider belirlendikten sonra ebe yeniden çevrimiçi odaya (ana ekrana) dahil edilir.

drama öğretmenleri katılımcıları uyardığını ya da mikrofonları sessize aldığını söylemiştir. Drama öğretmenlerinin buldukları çözümün ya da sözü edilen sorun ile baş etme biçiminin katılımcıların yaş grubuyla ilişkili olduğu görülmüştür. Söz gelimi her türlü çözümü denemesine rağmen bir sonuç alamayan ve öğrencilerin mikrofonunu kapatan drama öğretmeni ilkokulda görev yapmaktadır.

Çevrimiçi ortam insanlar tarafından kurgulanan ve belirli gereksinimlere sahip kurgusal bir mekândır. Drama öğretmenleri, uzaktan ve çevrimiçi olarak yürütülen drama çalışmalarında dijital ortamın kurgusal doğasını çok daha etkili bir şekilde kullanabilir. Yabancılaşmanın doğal olarak görünür olduğu bu alanda çalışmak ve dramatik kurguyu etkili bir şekilde kullanmak, drama öğretmenleri ve katılımcılar için çok daha işlevsel olabilir. Katılımcıların farklı rollere girerek kendilerini ifade etmeleri, belirli durumları, olayları rol içinde sorgulamaları, irdelemeleri ya da analiz etmeleri çevrimiçi ortamda çok daha kolay olabilir. Cziboly ve Bethlenfalvy (2020) yaptıkları çalışmada katılımcıların çeşitli hikayeler oluşturabildiklerini, günlük yaşamda ya da sosyal medyada karşılarına çıkan önemli haberleri bir gazeteci, yazar ya da şair rolünde yorumlayabildiklerini ya da dijital içerikler oluşturabildiklerini ifade etmektedir. Araştırmacılara göre çevrimiçi ortamda katılımcılar farklı bir role girerek günlük yaşamı yansıtan dijital içerikleri yeniden üretmekte ve dramatik kurgu içinde evrensel bir ürüne dönüşmesine katkı sağlamaktadırlar.

Çevrimiçi drama derslerinde karşılaşılan bir diğer sorun *teknik olanaklara yöneliktir*. Bir grup çalışması olan drama dersinde katılımcıların birbirini görmesi, birlikte çalışmalar yapması gerekmektedir. Bu bakımdan çevrimiçi ortamda yapılan drama dersinde tüm katılımcıların birbirini görecekleri geniş bir ekrana gereksinim duyulmaktadır. Sözü edilen geniş ekran bir bilgisayar ya da tablet olabilir. Bazı katılımcıların telefonda bağlanması diğer katılımcıları görmelerini engellerken, bazı oyunlarda, fiziksel etkinliklerde ya da canlandırmalarda grup çalışmalarına katılımı sorunlara neden olabilmektedir. Çevrimiçi drama derslerinde bağlantının zayıf olmasından dolayı sesin, görüntünün karşı tarafa geç ulaştığı, sırayla konuşmanın güç olduğu, donmaların ya da gecikmelerin gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Bağlantıdan, İnternet altyapısından kaynaklı bu sorunlar çevrimiçi drama dersinin bazı durumlarda durmasına, drama öğretmenin ya da katılımcıların o anda seslerinin ya da görüntülerinin karşı tarafa ulaşıp ulaşmadığını kontrol etmelerine, bağlantısı zayıf olan kişilerin oturumdan ayrılıp yeniden bağlantı sağlamalarına neden olmaktadır. Çevrimiçi drama dersinin süresinin kısa olmasını bu bağlamda iki farklı odakta değerlendirmek daha anlamlı olacaktır. Drama öğretmenleri dersin planlanan süresinin kısa olduğundan şikâyet etmişler ayrıca çevrimiçi drama dersi süresince yaşadıkları sorunların dersin niteliğini ve ders anlatım süresini olumsuz etkilediğinin altını çizmişlerdir. Başka bir deyişle çevrimiçi drama dersi için planlanan sürenin dersin işlenmesi, kazanımların aktarılması, drama etkinliklerinin gerçekleştirilmesi açısından fiili olarak harcanan süreden daha uzun olduğu söylenebilir.

Çevrimiçi drama dersi yapan bazı drama öğretmenleri karşılaştıkları teknik sorunları göz önünde bulundurarak B planı hazırlamış, ders planlarını bu sorunlara göre tasarlamışlardır. Araştırma bulgularına göre B planı uygulayan öğretmenler daha az etkinlik yapmış, drama dersinin süresine göre etkinlik sayısı ve etkinlik içeriği belirlemiş (uzun süre alan ve karmaşık yönergelerden ziyade daha kısa süre alan, adım adım yönergelere sahip etkinlikler), dramanın bazı aşamalarını ya da etkinlikleri uygulamamışlardır. Drama öğretmenleri süreyi daha etkili kullanmak amacıyla katılımcılara atölye öncesinde hazırlanmaları için bazı görevler verdiklerini, bazı oturumlarda değerlendirme etkinliğini çevrimiçi ortamda gerçekleştirmek amacıyla atölye sonrasına bıraktıklarını ifade etmişlerdir. Davis

ve Phillips'e göre (2020) öğrencilerin ve sınıfların görünmez hale geldikleri COVID-19 sürecinde İnternet bağlantısından, dijital platformdan kaynaklı sorunlar ortaya çıktığında katılımcılarla farklı yollarla iletişim kurulabilir, ortaya çıkabilecek olası sorunlar hakkında katılımcılara bilgi verilebilir. Sonuçlara göre drama öğretmenleri çevrimiçi drama dersinde sohbet (chat) bölümünün ya da kameraların kullanılamaması durumunda mikrofon ile iletişim kurmuşlar, katılımcıların yaşadığı teknik sorunun uzaması halinde bu kişileri kısa bir süreliğine etkinlik dışında bırakmışlar, sorunun çözülmesi durumunda etkinliğe dahil etmişlerdir. Drama öğretmenleri İnternet bağlantısıyla ilgili sorun yaşadıklarında cep telefonu ile derse katılım sağlamışlar, İnternete bağlandıkları aygıtı kapatıp açmışlar ya da İnternet hizmeti aldıkları kurumun desteğinden yararlanmışlardır. Bu denemelerden sonuç alamayan öğretmenler çalıştıkları kurumdaki uzmanlardan teknik destek talep etmişlerdir.

Öneriler

Araştırma sonuçları drama öğretmenlerinin çevrimiçi ortamda bazı sorunlarla karşılaştığını, bu sorunlara çevrimiçi ortamın ve dramanın doğasına uygun çözümler bulmaya çalıştıklarını göstermektedir. Sonuçlar, çevrimiçi drama derslerinin ders öncesinde yeterli araştırma ve hazırlık yapılması, donanımın sağlanması durumunda gerçekleştirilebileceğini göstermektedir. Drama öğretmenleri açısından yeni olan “çevrimiçi ortamda drama dersi yapma” deneyimi ve karşılaşılan sorunlar bulunan alternatif çözümlerle aşılma çalışılmıştır. Bu tür durumlarda drama ve uygulama odaklı dersler disiplinler arası yaklaşımla dramanın doğasına uygun biçimde yapılabilir. Drama öğretmenlerinin önerileri ve deneyim paylaşımları göz önünde bulundurularak çevrimiçi ortama uygun programlar geliştirilebilir. Araştırma sonuçları göz önünde bulundurularak aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- Araştırma sonuçlarından biri drama öğretmenlerinin çevrimiçi drama derslerinde hikâyeleştirme, pantomim, okuma tiyatrosu gibi teknikleri kullanmasına yöneliktir. Çevrimiçi drama derslerinde canlandırma sürecinde kullanılacak farklı yöntem ve teknikleri, derse etkilerini ve katkılarını ele alan araştırmalar yapılmalıdır.
- Çevrimiçi drama derslerinde farklı yaş gruplarında oyunların ve fiziksel etkinliklerin uygulanmasında karşılaşılan güçlüklerle ve çözüm önerilerine odaklanan araştırmalar yapılmalıdır.
- Araştırmanın sonuçlarından biri çevrimiçi bir alan olan dijital platformun ve teknik olanakların neden olduğu sorunlardır. Mevcut drama derslerinin çevrimiçi ortama nasıl uyarlandığına odaklanan ve drama öğretmenlerinin deneyimlerini ortaya koyacak araştırmalar tasarlanmalıdır. Bu araştırmalar farklı yaş gruplarına ve bu gruplar arasındaki uyarılma farklılıklarına odaklanmalıdır.
- Çevrimiçi drama derslerinin gerçekleştirildiği dijital platformların sahip olduğu olanakları, drama çalışmalarına etkilerini karşılaştıran çalışmalar yapılmalıdır.

Kaynaklar

- Adıgüzel, Ö. (2019). *Eğitimde yaratıcı drama*. Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- Anderson, M. Carroll, J. & Cameron, D. (2009). Introduction. M. Anderson, J. Carrol, & D. Cameron (Der.), *Drama education with digital technology* (ss. 1-5). Londra & New York: Continuum.
- Anderson, M. & Cameron, D. (2013). Drama and learning Technologies: to affinity spaces and beyond. M. Anderson & J. Dunn (Der.), *How drama activates learning: contemporary research and practise* (ss. 226-241). Bloomsbury Academic.
- Auslander, Philip (1999). *Liveness: Performance in a Mediatized Culture*. Londra & New York: Routledge.
- Baldwin, P. (2019). *Drama yoluyla okul gelişimi*. (Çev. Ed. Z. Özen & İ. Metinnam). Ankara: Pegem Akademi.
- Bestock, S. (2020). Teaching Drama in Distance Learning. <https://www.edutopia.org/article/teaching-drama-distance-learning>
- Cziboly, A. & Bethlenfalvy, A. (2020). Response to COVID-19 zooming in on online process drama, *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, 25(4), 645-651. doi: 10.1080/13569783.2020.1816818
- Davis, S., E. (2010). *ICTs for creative practise in drama: Creating cyberdrama with young people in school contexts*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Queensland University of Technology. Brisbane, Avustralya.
- Davis, S. & Phillips, L. G. (2020) Teaching during COVID 19 times – The experiences of drama and performing arts teachers and the human dimensions of learning, *NJ*, 44(2), 66-87. doi: 10.1080/14452294.2021.1943838
- Donohoe, P., & Bale, M. (2020). To zoom or not to zoom: Adapting educational versions of Shakespeare's plays for an online platform during the covid pandemic. *Scenario Journal*, 14(2), 116-124. <https://doi.org/10.33178/scenario.14.2.7>
- Farmer, D. (2011). *Learning through drama*. Lulu Press.
- Farmer, D. (2020). Teaching Drama Online and Socially Distanced. <https://dramaresource.com/making-drama-out-of-a-crisis/>
- Gallagher, K., Balt, C., Cardwell, N., & Charlebois, B. (2020) Response to COVID-19 – losing and finding one another in drama: personal geographies, digital spaces, and new intimacies. *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, 25(4), 638-644. doi: 10.1080/13569783.2020.1816817
- Göksel, E. (2021, Haziran 18-19). Conquering the Zoomies: Why we need drama in online settings. *8th Scenario Forum Symposium. Sore Back, Square Eyes? Going Performative in Digital Teaching and Learning Spaces*.
- Karaosmanoğlu, G., Metinnam, İ., Özen, Z. & Adıgüzel, Ö. (2022). Can drama lessons be given online? Perspectives of drama teachers during the COVID-19. *International Online Journal of Education and Teaching (IOJET)*, 9(3), 1249-1272.
- Lorenza, L. M. (2020) Collaborative performance during lockdown: combining devised drama with film concepts to present cyberdrama during the COVID lockdown in Australia, *NJ*, 44(2), 88-105. doi: 10.1080/14452294.2021.1939506
- Metinnam, İ. & Karaosmanoğlu, G. (2021a). *Çocuk ve drama*. Ankara: İzge Yayıncılık.
- Metinnam, İ. & Karaosmanoğlu, G. (2021b, Haziran 18-19). Digital theatre performance: Limitations and potentials. *8th Scenario Forum Symposium. Sore Back, Square Eyes? Going Performative in Digital Teaching and Learning Spaces*.
- Mosse, R., Janke, J., König, J., Stein, C. & Tecklenburg, N. (2022) Viral Theatres' pandemic playbook-documenting German theatre during COVID-19, *International Journal of Performance Arts and Digital Media*, 18(1), 105-127. doi: 10.1080/14794713.2022.2031800
- Miles, M. B., & Huberman, M. A. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis*. London: Sage.
- Pease, K. (2020). Strategies from the dramatic arts can enhance student engagement. <https://www.edutopia.org/article/strategies-dramatic-arts-can-enhance-student-engagement>
- Po-Chi Tam (2020) Response to COVID-19 'Now I send you the rays of the sun': a drama project to rebuild post-COVID-19 resilience for teachers and children in Hong Kong, *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, 25(4), 631-637. doi: 10.1080/13569783.2020.1816816
- Taylor, P. (2000). *The drama classroom: Action, reflection, transformation*. Londra & New York: Routledge.

Problems and Solutions in Online Drama Classes During Covid-19 Pandemic

Gökhan Karaosmanoğlu¹

İhsan Metinnam²

Ömer Adıgüzel³

Article Info

DOI: 10.21612/yader.2023.004

Article History

Received 06.12.2022

Revised 03.02.2023

Accepted 24.02.2023

Keywords

Creative drama

Drama in the process of
COVID-19

Solution suggestions in online
drama course

Article Type

Research paper

Abstract

The purpose of this research is to determine the problems faced by drama teachers who teach drama online during COVID-19 and how they solve these problems, and to present application suggestions for online drama studies. Interpretive qualitative research, which tries to understand, make sense of and explore a problem, a phenomenon, participants' perspectives, world views, and previous experiences, was used. The Online Drama Education Evaluation Form prepared by the researchers in order to determine the opinions of the drama teachers working in any institution and conducting drama lessons online was answered by 58 drama teachers. The qualitative data obtained in the research were analyzed by descriptive analysis, the difficulties encountered in the online drama lessons were classified in accordance with the determined themes and categories, and the solutions for the problems were presented in detail. According to the results of the research, drama teachers, who had problems with the limitations of the digital environment, participants and technical opportunities in online drama lessons, tried to solve these problems by changing the duration of the drama studies and the teaching of the lesson, and by finding solutions for the use of the digital platform and Internet connection. According to the results of the research, studies on the adaptation of drama lessons to the online environment and the experiences of drama teachers can be conducted. These studies can focus on different age groups and adaptation differences between these groups. Research can be conducted to reveal how drama teachers adapt drama techniques in online drama lessons and what strategies they use other than these techniques.

1 PhD. Ankara University, Turkey, email: gkaraosmanoglu@gmail.com, Orcid Id: 0000-0002-6612-4669

2 PhD. Ankara University, Turkey, e-mail: ihsanmetinnam@gmail.com, Orcid Id: 0000-0001-6984-2693

3 Prof. Dr., Ankara University, Turkey, e-mail: omeradiguzel@gmail.com, Orcid Id: 0000-0001-9492- 6231

Introduction

Drama teachers⁴ who conducted their lessons face-to-face had to do their lessons in an isolated room and online during the COVID-19 pandemic, and they could only see the participants through a screen (Cziboly & Bethlenfalvy, 2020). Drama teachers, who faced serious difficulties in teaching drama in digital space, developed various methods to overcome these difficulties, used digital platforms such as Zoom and Teams to conduct the lessons, and tried to adapt their face-to-face drama studies to the digital platform in accordance with the nature and characteristics of drama (Po-Chi Tam, 2020). By using some features of digital platforms, drama teachers changed the background in accordance with the aims of the lesson or the dramatic fiction, used the camera and microphone effectively, and made various group studies on the main screen of the digital platform or in the breakout rooms. Various pre-texts, movies, stories and images related to the drama lesson were used in online drama lessons to serve the learning outcomes (Bestock, 2020; Farmer, 2020; Cziboly & Bethlenfalvy, 2020; Karaosmanoğlu, Metinnam, Özen, & Adıgüzel, 2022). Various studies have been carried out on the continuation of drama classes and the adaptation of activities to the digital platform in accordance with the nature of drama. It is thought that it is important for the development of creative drama in Turkey and in the world to determine the thoughts of drama teachers about the problems encountered in online drama lessons and the solutions applied to these problems.

It can be said that doing performance-based works such as drama and theater online is an unusual situation for teachers and participants. COVID-19 has shown that established words such as “*remote performance, social distancing and digital engagement*” used to understand the mentioned forms based on performance have become insufficient to understand and discuss the current situation (Mosse, Janke, König, Stein, & Tecklenburg, 2022). This new situation, which was not considered comprehensively until the COVID-19 and had different expectations about digital pedagogy, forced drama teachers to think about finding different alternatives. At this point, Anderson et al. (2009) stated that “*Instead of technology pushing pedagogy, it is necessary to think deeply about how pedagogy can force technology,*” and their words are important in terms of evaluating the problem from different perspectives. According to the researchers, drama education, which is a cultural process that takes place within social boundaries, can contribute directly to a social change by using technology and digital space effectively. Despite obvious limitations and concerns, situations such as COVID-19 may force drama experts to find different alternatives for this change.

Before COVID-19, many drama experts and teachers were of the opinion that the interactive studies carried out in drama field, which were mostly conducted face-to-face, could not be done in digital space (Cziboly & Bethlenfalvy, 2020; Karaosmanoğlu et al., 2022). The drama studies carried out in this period contributed to the review of these views, to the examination of the conditions in digital space, and to the creation of a discussion platform on the subject of performing the drama studies in digital space. In addition to this contribution, the drama teachers, who conducted online drama classes, had significant problems in this period. These problems arise from the characteristics of the digital platform where the course is held, the limitations in adapting drama methods and

4 In Turkey, the expressions of drama instructor, drama leader or drama teacher are used to describe the people who conduct drama lessons and give drama education. There are elective courses, master’s programs or 320 hours of drama instructor/leadership programs in drama, which do not have a teaching undergraduate program in any university. In this study, people who teach drama and carry out drama studies are referred to as “drama teachers”.

strategies, games or physical activities to the digital platform, the digital skills of the participants or the quality of the internet connection.

This new state of ambiguity, defined as the new normal, in which access to physical space and interpersonal connection is necessarily restricted, has more than practical implications. COVID-19 has invited drama experts and educators to reflect on very human issues such as the arts, interdependence, limited opportunities for face-to-face education, and access to learning and teaching opportunities (Gallagher et al., 2020; Davis & Phillips, 2020). During this period, the drama teachers in different institutions faced different problems regarding the continuation of the lessons. While the debates about whether drama studies can be done online continue, these discussions also contributed to some drama teachers' search for solutions to these problems. Thus, technical and practical experiments on the use of the digital space and various solutions were produced on how to perform improvisations and how to adapt games and physical activities to the digital platform.

Today, many teachers struggle to digitize tried-and-tested strategies after years of practice (Pease, 2020). According to Davis and Phillips (2020), the basis of this struggle is the concerns of teachers about adapting to the new normal, and as a result of these concerns, there is a need for different presentation techniques in digital space, knowledge of the use of digital platforms and how to transfer the content to the digital platform. How successful this struggle is and how teachers transform their face-to-face drama studies into digital platforms in accordance with digital pedagogy is one of the issues that need to be considered. COVID-19 has shown that the application of performance-based methods in digital space is more needed than ever (Göksel, 2021). During this period, it was observed that many drama teachers made various experiments on theater and drama by downloading digital platforms to their computers (Donohoe & Bale, 2020). At the same time, innovations offered by the new normal have been tried to be adopted in order to adapt to new and unexpected possibilities and flexible methodologies, including strategies for art. Drama teachers have tried to find solutions to the problems they encounter on the digital platform by using strategies such as reading theater, the teacher in role, still image, pantomime, and storytelling (Bestock, 2020; Cziboly & Bethlenfalvy, 2020; Farmer, 2020; Karaosmanoğlu et al., 2022). In this research, it is aimed to determine the problems faced by the drama teachers who teach drama during COVID-19 and how they solve these problems, and to present the application suggestions for online drama studies. In line with the purpose of the research, answers to the following questions were sought:

- What problems do drama teachers encounter in online drama lessons?
- How do drama teachers solve the problems they encounter during online drama lessons?

Method

Research Model

In this study, interpretive qualitative research was used, which tries to understand, make sense of and explore a problem, a phenomenon, participants' perspectives, worldviews, and previous experiences (Merriam, 2009; Merriam & Grenier, 2019). Drama teachers participating in the research expressed the problems they encountered in online drama lessons by associating their way of solving these problems with their previous experiences. These experiences of the participants revealed how

online drama studies progress, how they differ from face-to-face studies, and what changes this situation causes in the understanding of drama. In the research, in which the meaning is constructed interactively and socially by the participants, it has been observed that the online drama education varies from person to person and has a layered structure. In the research, it was also revealed that the problems faced by the participants were interpreted in different ways and the solution proposals differed. In this context, during the research, it was tried to determine what problems the drama teachers experienced in online drama lessons during the transfer of the content, and their experiences on how they solved the problems they encountered were reflected in the findings.

Research Group

The study group of the research consists of drama teachers who teach drama online. In the research, in which criterion sampling, one of the purposive sampling types, was used, 58 drama teachers who gave online drama lessons were reached. In accordance with the purposive sampling, considering the aims of the research, the most appropriate part of the universe to the determined problem was included in the research. The drama teachers participating in the research are between the ages of 23 and 55. The majority of the participants who teach drama in different provinces of Turkey live in metropolitan cities such as Istanbul (26), Izmir (7) and Ankara (6). It is seen that most of the participants graduated from a higher education institution such as undergraduate (39), graduate (11) and doctorate (1). 7 participants are associate degree graduates and 2 participants are high school graduates. It is seen that the participants generally work with preschool, primary and secondary school groups. 32 participants completed 320 hours of drama instructor/leadership program, 13 participants received theater training, 11 participants received drama training in university education. Some participants continue their drama teacher training, while others attend drama trainings conducted by state institutions. The opinions of the drama teachers participating in the research were collected through the Online Drama Education Evaluation Form designed by the researchers. The link address of the form prepared in line with the purpose of the research was shared with the drama teachers in communication groups and social media channels. No questions that would reveal the identities of the individuals were included in the online form.

Data Collection Tools and Data Collection

Before the research, a literature study was conducted about the problems experienced by drama teachers who teach drama online. Simultaneously, feedback was received from drama teachers about the problems they experienced. Then, by the research group, considering the purpose of the research, draft questions reflecting the problems experienced in online drama lessons, solution suggestions for the problems and the views of drama teachers on this subject were created and an *Online Drama Education Evaluation Form* was designed. Feedback on the evaluation form was received from experts in the fields of assessment and evaluation and drama, and the questions were finalized in accordance with these feedbacks. Before the form was shared with the participants, it was sent to the people who teach drama online, and the expressions in the form were made comprehensible in line with the feedback received for the expressions that were not understood in the form. Participants in the study were expected to have conducted an online drama course in addition to being a drama teacher. In this form, drama teachers were expected to express the problems they experienced in the drama classes they conducted and how they solved these problems. In this direction, a consent form

was created showing that the participants voluntarily participated in the research, and it was shared with the evaluation form in online environments (online communication groups, e-mail, etc. online environments).

Analysis of Data

The data collected in the research were transferred to the Maxqda program, which is frequently used in the qualitative analysis, and analyzed with descriptive analysis. The findings were explained according to the themes, categories and the purpose of the research, the codes obtained from the participants' opinions were divided into categories according to the determined themes and the relationships between the codes, and the created categories were explained in detail under the themes (Miles & Huberman, 1994). The categories created on the basis of the findings were tried to be made understandable with various tables and figures, and the themes and categories were supported by direct quotations expressing the feelings and thoughts of the participants.

Ethical Procedures

Before the study, necessary permissions were obtained from the Ankara University Ethics Committee. The purpose of the research was explained to the participants, information and assurance were given that the participation was on a voluntary basis and that the participants had the right to withdraw from the research at any stage of the research. The participants were told that the information they provided would be protected and would only be used within the scope of the research. The research process was carried out within the framework of the ethics committee decision of Ankara University Ethics Committee dated 24/05/2021 and numbered 85434274-050.04.04/130045.

Findings

Drama teachers faced different problems in online drama lessons. It is possible to examine the responses of drama teachers to the online drama lessons in three categories: Problems related to the limitations of the digital space, problems with the participants, and problems with the technical possibilities. These three categories and the codes for these categories can be seen in Table 1.

Table 1. *Problems in Online Drama Classes*

Categories	Codes
Problems with digital space	Lack of interaction and communication
	Not as effective as face-to-face drama
	Limitation in range of motion
	Not suitable for group work
	Having an uncomfortable space
Problems with participants	Not every exercise can be customized
	Reluctance to take part in activities
	Ineffective use of digital tools
	Talking at the same time
	Not turning on camera or microphone
	Extreme home comfort
Technological difficulties	Lack of necessary tools and equipment
	Leaving the microphone on
	Connecting from the phone
	Bad connection
	Synchronization problems
	Sound, picture freeze or lag
	Short duration of the sessions

Problems Related to The Limitations of The Digital Space

Drama teachers have had experiences of working face-to-face with different groups in a physical space prior to COVID-19. For this reason, the participants frequently compared face-to-face and online drama lessons and commented on the suitability of face-to-face drama studies to the digital platform. The participants stated that most of the problems they encountered were based on communication and interaction, and that the students' inability to physically contact and be together affects the drama lessons negatively. From this point of view, it can be argued that for drama teachers, interaction means being face-to-face, contacting, being in a circle, communicating, playing games, and coming together physically.

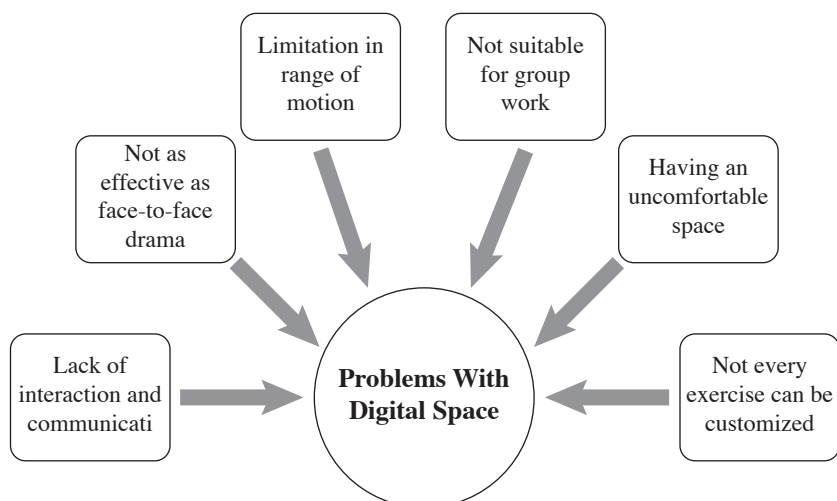

Figure 1. *Problems with digital space*

Because of the characteristics of digital space, some drama teachers think that some problems cannot be solved in online drama lessons. It was stated that physical interaction is often required in drama studies, and that participants and drama teachers should be physically in the same place. It was emphasized that there was no interaction in online drama lessons; the participants could not come together and form a circle. Some drama teachers stated that they accepted this situation and continued their lessons with the same enthusiasm while some others pointed out that this situation decreased their efficiency and motivation. Thinking that he could not be productive in online lessons, P7 expressed: *“We face technical problems regarding the internet. For example, you don’t feel very comfortable while improvising. You cannot form a circle. You are acting according to the circumstances of the online space. Your job gets even harder. I believe I am ineffective online, unfortunately,”* and he accepted that drama teachers’ work online was more difficult compared to the face-to-face drama studies. According to participants, students who were not active were cut off from the lessons due to the limitations of the digital space. P15 highlighted the difficulty in developing mutual communication in the classroom with his statement: *“After a while, communication turns into the narrator-audience form.”* The testimony of P23 supports P15: *“I believe that in online drama, sufficient interaction and communication cannot be established.”* Using expressions such as *“Students who completed their roles can leave the online lesson while improvising. They can play games in the background. It’s difficult to keep students’ attention,”* P18 affirmed that at the root of the problems lies the unsuitability of the digital platform for the nature of the drama.

Some drama teachers stated that in digital space, there is no dialogue or interaction, learning in depth is difficult, students cannot learn permanently, and these problems are caused by the internet connection or the nature of digital space. *“Even though the groups improvise in breakout rooms,”* P22 noted, *“the power of improvisation weakens when they communicate from screen to screen.”* The digital space, according to P22, is incompatible with the nature of drama. One of the important problems experienced online is limited working space. It is very important to use movement, body language, gestures and mimics effectively in drama. The limited range of motion in digital space makes it difficult for the participants and drama teachers to express themselves in different ways, to communicate effectively or to create artistic forms. It is not possible for the participants to express

themselves through their bodies on the digital platform, according to the drama teachers. The angle of the camera, the width of the computer screen, the internet connection, and the structure of the actual place to which the connection is made all influence a person's self-expression in the digital space. P53 explained a situation where he fixed a problem by using a second camera: *"I needed to show the movement for a dance study, therefore I used two cameras. I made a connection from a different angle so that students could understand the movement properly."* It is shown that drama teachers use a second equipment or two different screens while connecting to the drama lessons from their mobile phones, tablets or another computer. As in the case of P53, using two cameras helped students understand the activity better by making the body more visible.

Problems With Participants

The findings of the study indicate that the problems experienced by drama teachers regarding the readiness of the participants vary according to age groups. For example, drama teachers working with students in primary and secondary school, which can be expressed as basic education, have problems such as participants' *talking at the same time, leaving the microphone on, distracting other students by turning the microphone or camera on and off, and trying to attract attention by changing the background picture.*

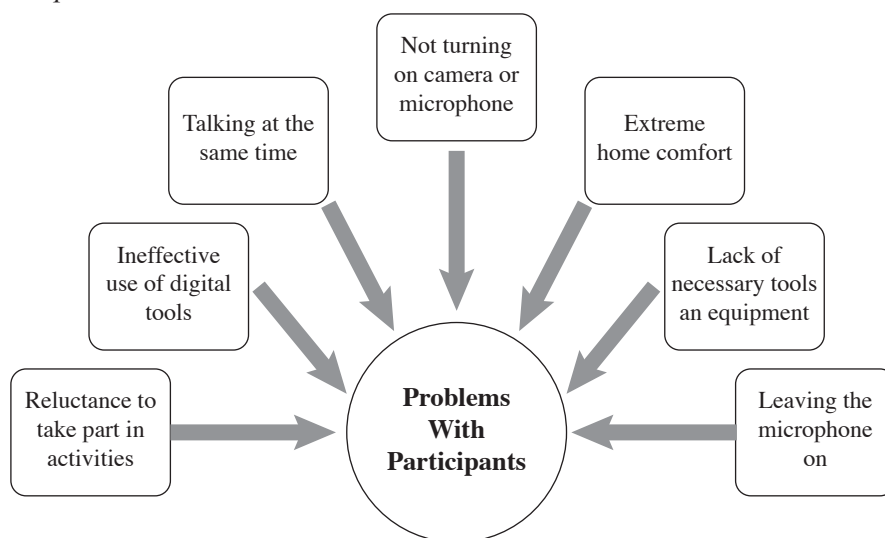

Figure 2. *Problems with participants*

The most common problem about participants in online drama lessons is their reluctance to participate in the lesson. Participants' unwillingness to engage in online drama lesson results in a variety of issues. Using the digital platform's tools such as the camera, microphone, and backdrop throughout the session is one of these issues. For example, P49 said: *"I encountered problems like connection, students' turning off their audio and video in case of non-participation, constantly turning the sound on and off, distracting other friends by creating virtual backgrounds, and families' eavesdropping,"* and stressed the difficulties he had with the students' adaptation to the class. P22 underlined the reluctance of the participants and the problem of focusing as follows: *"I act in the heat of the moment. Because various problems may develop at different times. Sometimes there are problems with the infrastructure, and other times there are issues with the participants. Participants either aren't there at the moment or aren't turning on the camera."*

In drama studies with adults, problems such as *reluctance to take part in activities, lack of knowledge about using digital tools, connecting from the phone, and the comfort of the home environment arise*. It is seen that there are problems in adapting to and concentrating on the lesson as well as reluctance to participate in online drama lessons. Another problem arising from the participants is the lack of knowledge about using the digital platform or Web 2.0 tools. Drama teachers tried to overcome the lack of knowledge about turning the sound on or off, turning off the camera, and using the digital platform by giving information to the participants about this issue. It can be argued that at such moments the duration of the online drama course cannot be used properly, and the time to be allocated for learning is reserved for such technical procedures. In order to overcome this situation, it was seen that drama teachers applied different solutions. For example, P17 said: *“We turn on the microphone by pressing and holding the space key in the Zoom application. We keep the microphones off except when we’re not talking.”* By these words he underlined that there was an unwritten contract in the drama class and that the participants acted in accordance with this contract. In such a case, when the person whose microphone is open ends his or her speech, another participant can join the conversation.

Technological Difficulties

It can be argued that the most frequently used phrase in online lessons during Covid-19 is “Can you hear me?” It is very important for both drama teachers and participants to reach the other side of the sound, image or other expressional elements.

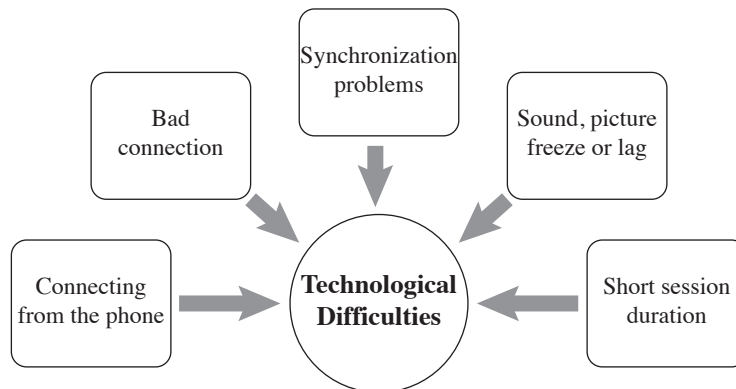

Figure 3. *Technological difficulties*

According to the research findings, *weak internet connection or disconnection and trying to reconnect to the course* are among the most prominent technical problems experienced. These problems sometimes arise from the drama teachers and sometimes from the participants. Weak connections, delays in sound or picture transmission result in a reduction in the length of the class, a loss of interest in the lesson, students’ incapacity to express themselves, or a waste of time attempting to express themselves. Being out of sync also results in a waste of time. P13 explained this situation as: *“Internet connection might be poor. There are sound and visual freezes. But they aren’t intractable or long-term issues,”* and hence she does not regard this as a major issue but P54 indicated that he did not feel there was a remedy for the internet connection issues: *“It appears difficult to overcome the synchronization problem. I’m adding another room for those who can’t get into the others. They go to other rooms, and then I send them back to their own. The problem of participants’ not being able*

to connect with their phones or tablets can be remedied if it is made a requirement of participation.” P4, who complained about the poor quality of the view on the screen, gave examples of the problems arising from the internet connection, stating, *“Internet connection difficulties first and foremost, the quality of the view on the screen, the impossibility to offer everyone a voice owing to a shortage of time.”*

Solutions to Problems in Online Drama Lessons

It is seen that drama teachers find different solutions to the problems related to the form and content of the drama, the readiness of the participants or the technical possibilities in online drama lessons. In the research study certain categories emerged about the solutions and it was understood that the solutions were for the problems and that the drama teachers found solutions to the problems they faced⁵. In Table 2, it is possible to see the categories of solutions.

Table 2. *Suggestions for Problems in Online Drama Lessons*

Categories	Codes
Solutions for the duration of the drama course	Creating a plan B based on technical issues
	Doing less activity
	Determining events by duration
	Asking participants to prepare
	Leaving the evaluation after the workshop
Solutions for the teaching of the drama course	Omitting certain stages of the drama
	Using individual or small group activities
	Adapting games to the online environment
	Preferring storytelling, conversational activities
	Preferring activities such as pantomime, in which the body and movement stand out
Solutions for the use of the digital platform	Using imaginary objects (balls, etc.)
	Using the teacher in role strategy
	Ensuring equal participation of students by taking notes
	Numbering participants
Solutions for internet connection	Using the waiting room
	Using emojis and different shapes
	Using images, videos, or slides
	Using appropriate Web 2.0 tools
Solutions for internet connection	Implementing instant solutions
	Using the Chat section
	Getting support from experts, internet service provider
	Connecting with mobile phone
Solutions for internet connection	Not including the person experiencing the problem in the activity
	Informing participants about problems

⁵ It has been observed that drama teachers have undergraduate, graduate and doctoral degrees, and the average time they have worked as drama teachers is over 10 years. It can be said that the experience in teaching drama is effective in adapting drama activities to the online environment, conducting drama studies in the online environment, and using different strategies against the problems encountered. It can be argued that drama teachers are competent in answering the questions in the data collection tool, making comprehensive evaluations about drama studies and giving feedback.

Solutions About The Duration of Drama Course

The digital space is a simulation area where real-life stimuli are employed and it offers a different experience to the participants as a space. Digital space has a different meaning from the face-to-face drama experience in terms of the time felt in this space. One of the biggest concerns among drama teachers is that the duration of the online drama course is insufficient. Although the duration of a session on the digital platform used is 40 minutes (some drama teachers stated that online lessons take 30 minutes), technical problems such as the inability of the participants to connect to the lesson, insufficient connection or not being able to use the features of the digital platform during the lesson cause a decrease in active lesson time. To deal with this problem, some drama teachers adapted the course to the nature of the digital space, while others stated that they did not use all of the drama activities. According to P19, who expresses his thoughts with the following words, the limited time has a negative impact on in-depth learning: *“First of all, there are connection issues caused by the users’ infrastructure. Due to the anxiety of ‘competing with time,’ the fact that the lesson is only 30 minutes long can cause some stages of the lesson to be skipped or studied insufficiently.”*

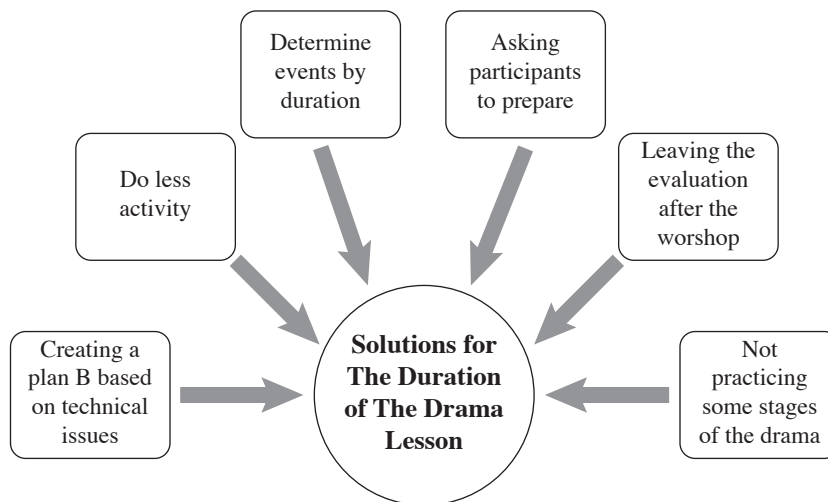

Figure 4. Solutions for the duration of the drama lesson

The digital space, by its very nature, is constantly full of surprises. Disconnection or weakening of the connection, power outage, emergence of a technical difficulty, and session expiration are all issues that drama teachers confront when teaching in this setting. Drama teachers indicated that they devised a backup plan for dealing with the aforementioned issues, used quick fixes, and acted on the heat of the moment. P22 explained: *“I respond impulsively because different challenges may develop each time. Sometimes there are issues with the infrastructure, and other times there are issues with the participants. The individual is either not there or does not activate the camera,”* and P41 admitted that he acted in a similar manner: *“I improvise. This is the method by which I get experience. Families may also be very helpful in these situations.”* After each encounter, this type of conduct develops into a competence. When faced with a challenge, drama teachers indicated that they developed spontaneous answers and continued to utilize them if the solution was successful.

The nature of online drama courses forces drama teachers to look for alternatives and to be prepared to solve a problem that may arise at any moment. According to the participants, who expressed this situation as creating a plan B, every drama teacher should have a plan B, and should

activate this plan when faced with any problem. It is possible to express the suggested solutions for the limited duration of the course in the research study as follows:

- Creating a plan B according to technical problems
- Doing less activity
- Determining the activity according to the duration
- Asking the participants to prepare before the drama lesson
- Leaving the assessment after the lesson
- Omitting some stages of drama

The solutions found by the drama teachers show that they have taken steps to make the lesson duration⁶ more effective. When the solutions are reviewed, it is seen that the drama teachers did fewer activities in order to make the lesson more effective, they determined the activity according to the duration of the lesson, in some cases they did not do an evaluation activity or they left the activity after the lesson and did not apply some stages of the drama. At this point, it can be argued that the solutions do not eliminate or solve the problem, but only aim to reduce the negative effects of the current situation.

Solutions About Teaching of The Drama Course

When the research findings are reviewed, it is seen that the changes made in online drama lessons are aimed at solving problems such as bad connection, out of synchronization, freezing or delay in sound and video. These changes are towards using individual or small group activities in games, physical activities or improvisations. P26, one of the drama teachers, said: *“We tend towards more individual studies. Group work is more difficult. In individual games and exercises, I ask students to determine a playground (within the frame of the camera area).”* What he states is that he prefers individual or small group activities instead of performing activities in large groups in the digital platform. The basis of this preference is the emergence of certain delays depending on the nature of the internet connection, in the delivery of the means of expression such as voice, speech, gesture or facial expressions to the other party in digital platform. Drama teachers stated that group work in digital space is not easy, and individual or small group work is more applicable. It can be said that these studies were carried out in such a way that the cameras could see the performance and the students could comment.

6 Face-to-face drama classes usually last 40 minutes, and during the Covid-19 period, they were held online for 30 minutes. Some of this time was spent trying to connect to the course, and the weak or disconnected connection further shortened the time for qualified lectures.

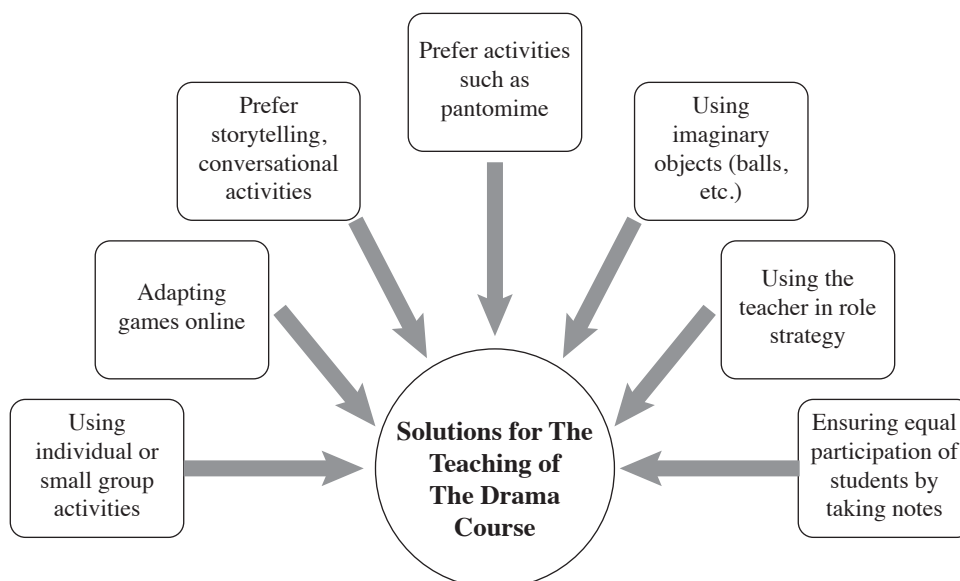

Figure 5. *Solutions for the teaching of the drama course*

One of the difficulties of online drama lessons is the limited access to students directly. In face-to-face drama lessons drama teachers, who are in the same physical space with the students, can act faster in motivating students, make them willing to the lesson or keep them in the lesson, and find the opportunity to intervene immediately to the problems. However, in a digital platform which is a more uncertain place in terms of classroom management compared to face-to-face studies, it can be difficult to reach students directly and to provide an effective classroom management. For this reason, it can become a problem for drama teachers to make the students attend the class or keep them in the online class. Drama teachers stated that they use activities that would keep students in class, relax them and regulate their energy in such situations. Drama teachers considered the following objectives while determining these activities:

- Energetic start to the lesson
- Making the participants feel comfortable
- Using activities that will attract the attention of the participants during the lesson
- Using activities to entertain participants
- Making changes according to the dynamism of the participants

Drama teachers stated that they use various activities to make an effective start to online drama lessons, to attract students' attention at any time of the lesson or to make an assessment at the end of the lesson and that they act in order to contribute to the attention and motivation of the participants, and to achieve their learning goals. In this respect, it can be said that the activities to be used should serve not only one purpose but more than one purpose.

It has been observed that drama teachers use performing-based solutions such as narrative (storytelling), pantomime or role-playing in order to solve the problems they have in online drama lessons. Storytelling, in which tales and dramatic material as literary texts are employed in a way suitable for the performance, is widely utilized in online drama studies. The story is delivered first

in the drama class, then how the story would be performed is discussed, and finally performances (improvisations) take place. Drama teachers highlighted that they use such activities especially in situations where contact is required, and that speaking or giving verbal instructions makes their work easier. During these processes, where work was carried out with small groups, various improvisation topics and roles were given to the students, necessary preparations were made for the improvisation in the breakout rooms, and finally, the situation in question was presented for the other groups on the main screen of the digital platform. Giving an example of the use of stories, P35 said, “*We tell stories, create stories and improvise them. In limited situations, we organize the stories by topic,*” and he stated that the story was read first, and then revisions were made on it. In this example, it is seen that the content of the animation (improvisation) is determined during the story creation phase. The strategy used by P35 is dramatization, which Adıgüzel (2019, p.376) defines as “*staging, gamification or making a situation look more interesting or worse than it really is*”. In these studies, a subject, a story, a fairy tale or a different literary text is tried to be animated by adhering to a written text (Metinnam and Karaosmanoğlu, 2021).

The teaching of the drama lesson is also related to the duration of the lesson. The solutions of the drama teachers are using different strategies, making changes in group work or using the activities in different ways in digital space. It can be said that the solutions applied are also related to the duration of the lesson and they contribute to the effective use of this time span. It is seen that the solutions defined as plan B by the teachers are also determined according to the duration of the lesson, and there are solutions suitable for the digital space.

It has been observed that the teachers take roles for different purposes in online drama lessons, they were involved in improvisations and took part in dramatic fiction. With the strategy, which can be defined as *teacher in role*, the drama teacher can create a fiction together with the students and control whether the dramatic fiction progresses in accordance with the objectives of the drama lesson (Metinnam & Karaosmanoğlu, 2021). The teacher takes a role to gather or impart information, to act as a mediator, and to enable the participants to focus on the role and work within the role (Baldwin, 2019). At this point, what P19 said can be a powerful example in terms of the teacher in role strategy:

I don't make any changes in the improvisations, but sometimes I get involved in the improvisation to bring the kids back to our dramatic fiction or story. For example, if one of the two students improvising a mother and a father in the traffic engage in a dialogue or a change of place that goes far beyond the situation in the traffic, I try to re-adapt it to the improvisation by engaging into a dialogue with the character in the role of a character in the traffic, like a policeman, a sign, or a light.

When the dramatic fiction is no longer present, P19 says that he takes the role and interferes with it, drawing the pupils' attention to the point of the re-focal improvisation. He stated that the teacher not only takes a higher-ranking role (police officer), but also in roles where students make comments and use prior information, such as traffic signs and traffic lights. P19 directed the improvisation by giving clear instructions that did not detract the dramatic fiction (Adıgüzel, 2019). By performing the part, the drama teacher contributed to the students' improvisation in line with the purpose and to an improvisation that would serve the “focus,” one of the elements of dramatic fiction.

Internet connection is one of the most important components affecting the online drama course. It is seen that the problems experienced in the connection force the drama teachers to find

different solutions. It is also seen that apart from storytelling, drama teachers use pantomime exercises in which the body is at the forefront. Body-based activities such as pantomime, in which any event or thought is described with body language, gestures or mimics, are used when drama teachers have problems in transferring the voice and the word to the other party. In the mentioned transfer process, it is possible for both the teacher and the students to express their feelings and thoughts in an artistic form. At this point, a basic problem that is difficult to solve, such as a weak internet connection, has been solved by using body language, gestures and facial expressions instead of using voice. In addition, in this process, the chat section on the digital platform was used effectively to comment on pantomime activities, to convey feelings and thoughts, or to communicate in writing.

P52's comments on pantomime are similar to P35's comments on narrating: *"We're doing gesture-mimic training exercises that don't require sound and that are in accordance with the story. We focus on gestures and mimics in pantomime studies. We put on a pantomime performance with the kids."* With his statements, P52 emphasized the importance of pantomime, noting that the students performed in accordance with the story presented. The thoughts of P35 and P52 about the use of storytelling⁷ and pantomime in online drama classes show that the methods mentioned are effective tools against connection problems. The methods in question prove that performing activities can be carried out online by using body language, gestures and facial expressions, and voice where necessary. In this respect, it can be said that body language, gestures and facial expressions are used instead of words in cases where connection problems are encountered in online drama lessons.

Teaching drama on a digital platform encourages drama teachers to be creative. Drama teachers and participants are encouraged to explore possible alternatives due to the limitations of digital space. In the exercise suggested by P13, for example, participants throw balls in a circle at each other in a face-to-face setting. The digital platform, however, will not be able to accommodate this event. *"In the games we played, we used balls by throwing the ball at each other,"* he suggested as a remedy. *"We turned our backs on the screen in games when we turned our backs on each other. We assigned numbers to our names when our turn in the circle was arranged. We distributed role cards to names-specific addresses, and so on, all via chat."* P13 has come up with a brilliant and practical answer to his dilemma. Despite the fact that the difficulty was generated by the digital platform, the teacher attempted to resolve the situation by imagining a ball, turning his back on the computer, substituting numbers for names, and efficiently using the chat section. The suggestions for drama lessons on digital platforms are extremely useful and practical. It may be argued that the suggestions mentioned contribute to solve the problem of online engagement, which is often emphasized.

7 The storytelling expressed by the drama teachers is similar to the word dramatization used in drama. With this concept, the process of performing the beginning, middle or end of a story in accordance with role playing and improvisation can be understood. Drama teachers state that the improvisation works carried out in this process contain less words and that a body-based performing process takes place.

Solutions for The Use of The Digital Platform

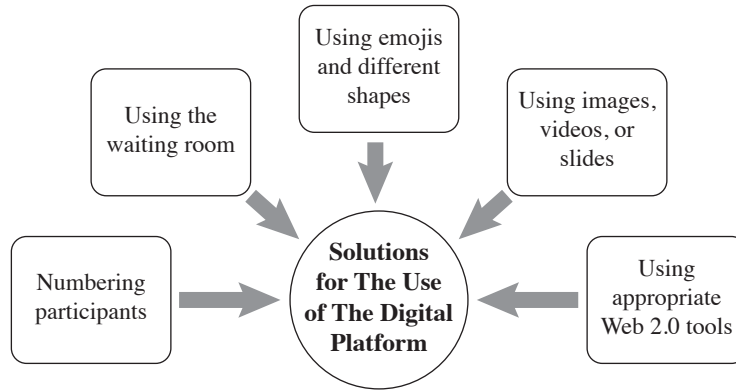

Figure 6. *Solutions for the use of the digital platform*

In face-to-face drama studies, games and physical activities are used in accordance with the objectives of the course. Some games or activities may require physical contact. Participants try to touch their friends like in “the freeze-heat game”, find a house for themselves as in the “landlord-tenant game”, and try to find a home for the escaped person by arm in arm as in the “find your home” game. One of the most fundamental limitations in digital space is the usage of physical contact zones, which is by its very nature a space where participants cannot use their sense of touch. In order to realize the mentioned or different activities in this space an alternative solution is needed instead of physical contact. In digital platforms where users are involved with the help of a screen, activities based on sight and hearing are used. The space in which the drama studies are carried out has been moved from a three-dimensional contact area to a two-dimensional and limited space. At this point, drama activities can be implemented with a few modifications and changes. P37 stated: “*We redesigned the games that require physical contact in the form of verbal expression,*” and P45 explained a similar solution which he found as “*We now play some games in which you have to touch each other by saying names instead of touching.*” In these answers, names or words appropriate for the game’s objective are utilized instead of the sense of touch. “*I would choose active exercises for the face-to-face stage in the preparation-warm-up studies,*” says P53, who favors active exercises under normal conditions. He explained his digitally appropriate solution as the following: “*Now I prefer oral activities and focusing more on the topic.*” It is seen that drama teachers benefit from some features of digital platforms in order to make the drama course more qualified, and they plan by taking these features into account. It is possible to express these features as follows:

- Turning the cameras off during improvisations
- Using the breakout rooms
- Numbering the participants
- Using emojis or different shapes
- Using Web 2.0 tools suitable for the course
- Using images, videos, slides or imaginary objects

These features may be stated to assist in the teaching of the lesson, to make drama teachers’ work easier, to make students more effective, and to qualify the drama lesson. Problems such as the

lack of interaction in the digital space and the difficulty of communicating, which are frequently mentioned by drama teachers, are tried to be overcome with these methods. It may be argued that “*turning off the cameras in improvisations*” makes the improvisations more watchable and allow the participants to concentrate and focus on improvising groups.⁸ During improvisations in online drama lessons, just the people or groups who are going to improvise should be visible on the screen, which is called the aesthetic area or the stage. Other participants, acting as an integrated audience, are encouraged to observe the improvisations. P22 expressed: “*We’re taking him to the waiting room. The others turn off their cameras while the larger group is improvising,*” and underlined that people who didn’t have a role in improvisation performed in the large group / on the main screen switched off their cameras. P54 explained his solution as “*Sometimes, when I test out the program features, I notice something new in each session and try it out. For instance, when I first started generating animations, I tried to include only people whose cameras were visible on the screen,*” and he stated that he only included participants in the improvisation who had their cameras turned on.

While the digital space provides unlimited technology use, its features restrict participants’ capacity to express themselves. Participants’ problems (reluctance to participate, turning off the camera and microphone etc.) as well as technological issues with online drama lessons (poor connection, inability to reach a computer or tablet, etc.) are both present. There have been some breakthroughs in the search for solutions to these problems. These solutions include using the chat, speaking in numerical order, and keeping the camera on during the session. P4, for example, agreed that sound and visual problems existed but while mentioning the solutions he developed against these problems he emphasized how he used the digital platform to allow students to express themselves equally: “*When we have a sound or visual problem, we communicate via chat... I keep track of who participates in each class and give preference to those who will not participate the next week, as well as ensuring that everyone shares equitably.*” One of the solutions is to make changes to the form and content of specific subjects. Drama teachers attempted to adapt subjects like dance, rhythm, and music, which are based on motion, body language, and synchronous movement, to the digital space. Thanks to these adaptations or alterations, drama teachers and participants were able to overcome the problem of connecting and the inability to perform simultaneously.

Preparation for drama lessons is one of the challenges that has appeared in the process of teaching drama in digital platforms. Online drama education is unusual in that it can be done from the comfort of one’s own home. Participants in the digital space must attend lessons from their own rooms, kitchens, halls, or any other place with a decent internet connection, as opposed to traditional education which takes place in a public setting. Participants may move to a room with better internet connection, turn off their cameras to prevent being disconnected, or be temporarily unable to access the course. Particular behaviors of the participants, who do not spend enough time to prepare for the online drama lesson, cause some problems. The fact that the participants act informally at home, do not turn on the camera or microphone, and engage in distracting behaviors can have a negative impact on the lesson. For instance, P32 explained this problem as follows: “*I don’t have any problems other*

8 This situation can be compared to the process of groups preparing for improvisation and waiting for the drama teacher’s instruction “You can start when you are ready”. The groups that will make improvisation should make the place designated as the stage and expressed as the aesthetic area suitable for improvisation. The preparation requires the removal of objects and items that will not serve the purpose of improvisation from the aesthetic area. Groups improvising online can ask other participants to turn off their cameras and microphones and not turn them on before the improvisation is finished, in order to make the performance visible and focus on themselves.

than the students' comfort in their home setting. In such cases, I give a direct warning to the student." P49, like P32, who used words to describe the situation, stated that she informed the classroom teacher about the problem. In such cases, drama teachers state that they stay *calmer and more patient*, and if the problem persists, they turn off the participants' microphones.

Solutions for Internet Connection

Drama teachers have found different solutions to the problems arising from technical infrastructure, internet connection or digital platform in online drama lessons. When a problem emerges from the connection while using the digital platform, the solutions found are usually instantaneous. Participants initially found these solutions by trial-and-error method, and over time they started to implement the solutions faster. One of the solutions that drama teachers use is to communicate in different ways when the internet connection is weak. In such cases, the message or chat section on the digital platform is used. The chat section looks like a window where students ask various questions, make comments or give answers to the teacher's questions. Students can also send messages to their friends using this window. The benefits of the message section used in online drama lessons can be summarized as follows:

- Asking or answering a question
- Commenting on the performances (improvisation activities such as still image)
- Sharing the instructions of a game or activity with the participants
- Making comments about a game
- Telling a student that he or she is an it using the private message (message to one person only) feature or giving a task that the others should not know.
- Sending information about dramatic fiction via private message
- Transferring dramatic situations or role cards

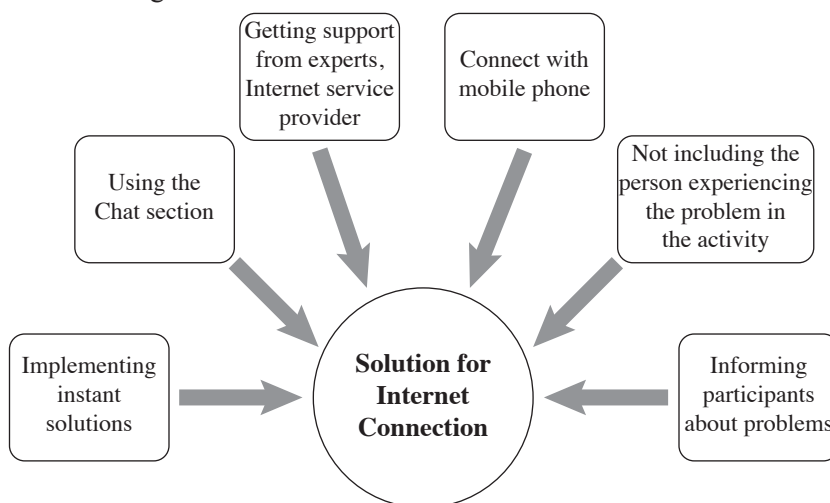

Figure 7. Solutions for internet connection

The problems experienced by the participants and their ways of solving these are similar. The drama teachers, who had problems with the weak connection, concentrated on working individually

or in small groups, and tried to communicate through the chat section of the application. In addition to these solutions, drama teachers stated that they get support from the technical experts in their institutions when they encounter technical problems, they connect with their mobile phones when there is a problem with their computers, or they use their mobile phones when they need a second camera, the participant who has problems is not included in the event for a while, and they inform the participants about possible problems. Drama teachers said that they talked to the parents of the students who had technical problems, the school administration or other teachers about the solution of the problems. In this respect, communication stands out as a method frequently used by drama teachers in terms of solving problems. Turning the modem off and on in solving technical problems, and talking to the internet service provider can be shown among other methods applied.

Discussion and Conclusions

When drama teachers conducted drama lessons in digital space during COVID-19, they tried to make drama studies suitable for the digital platform, to ensure communication and interaction during the lesson, and to carry out the games and physical activities in accordance with the objectives of the lesson. Drama teachers, who encountered some problems in this process, tried to find solutions to these problems. Problems are grouped under three headings: *limitations of the digital space, participants, and technical possibilities*. It is seen that these problems related to the form and content of the drama, the readiness of the participants, the internet connection and the technical possibilities negatively affect the online drama course. It can be said that the solutions found to cope with these problems encountered in online drama lessons are related to the duration of the drama lesson, its processing, the use of the digital platform and the internet connection. It is understood that the applied solutions are usually instantaneous, and in case of a problem, the most practical solution that will increase the quality of the lesson is applied.

When the problems related to the limitations of the digital space are reviewed, after a comparison of face-to-face and online drama studies, the negative aspects of the digital space come to the fore. According to Auslander (2012), in the background of these negative aspects, existing online applications based on performance are not as effective as face-to-face studies on digital vitality, interaction and participation with the participant. It can be said that effective participation, which the researcher defines as “connecting with other people”, does not create enough impact in digital space. Davis and Phillips (2020) argue that the basis of this comparison lies in the idea that “the characteristics of the students and the class”, which have become invisible during COVID-19, cannot be transferred directly to the digital space. According to the researchers, it is not easy to replicate and transfer the activities done in face-to-face studies to the digital platform. Teachers who teach drama on the digital platform, likewise consider the inability to interact, the fact that the participants were not side by side, and that they could not feel comfortable as a negative situation, and therefore they stated that online drama studies were not as effective as face-to-face drama studies. Similarly, Donohoe and Bale (2020) think that one of the biggest problems in digital platforms is interaction. The lack of tools to ensure effective communication between the teacher and the participant in both theater and drama studies affects the interaction negatively. An online research conducted by Metinnam and Karaosmanoğlu (2021b) revealed similar results. The researchers, who demonstrated that the most common problem in drama studies performed in the digital environment is the limited

use of the body and that the participants could not fully use their bodies and convey their gestures and facial expressions to the other party while improvising on the digital platform.

One of the results of online drama lessons is that the duration of the lesson is insufficient to reach the intended gains. In this respect, the precautions taken by drama teachers were more time-oriented. It has been stated that in the drama lesson held on the digital platform, the range of motion is limited, there are problems in communicating, group work is difficult, and it is not easy to adapt the drama activities to the digital platform. One of the most challenging areas for drama teachers is the problems regarding the form and content of drama. At this point, drama teachers, who are accustomed to creating group dynamics using games and physical activities, and doing activities based on communication and interaction, think that it is difficult to reach their goals on the digital platform where the participants are connected from different places. In the face-to-face drama studies, the said dominance areas of the drama teachers, who have a command of the group, the process, and the place, and who can directly intervene in case of any problem, are limited in the digital platform. Drama teachers, who felt inadequate to solve the problems they encountered, thought that some of the problems that emerged were unsolvable and that these problems stemmed from the nature of the digital space.

Teachers who teach drama online have found solutions by considering the features of the digital platform. Drama teachers preferred individual or small group activities rather than group activities (especially individual or double improvisations were preferred rather than group improvisations), and adapted face-to-face games and physical activities to the digital platform. Drama teachers used words or verbal expressions when transferring situations that require physical contact (for example, the person who is selected as the it tags others in the freeze-warm game) to the digital platform, and gave numbers to the participants in order to form a circle in digital platform. It has been observed that the waiting room⁹ feature is used effectively in online drama lessons, and imaginary objects such as balls and ropes, which are frequently used in face-to-face drama studies, are used. Drama teachers preferred activities that would keep students in class, increase their attention and motivation, and in some cases, they used activities suitable for students' needs.

Just like in face-to-face drama studies, the improvisation process is very important in online drama classes. The results of the research show that the drama teachers acted in order to make the improvisations more qualified and the participants to express themselves spontaneously, and they received support from online tools when necessary. The limitations of the digital space were also determinant for improvisations, and drama teachers took steps to eliminate or reduce the impact of these limitations. For example, the limitations experienced in transmitting the movement, motion or sound to the other side has been tried to be overcome by using strategies such as pantomime, storytelling or dramatization. In similar situations, drama teachers preferred activities in which the body and movement stand out rather than sound or words and they asked the participants to turn off the cameras and microphones in order to watch their improvisation performances in a better way. They stated that emojis, background images or accessories in the houses of the participants could be used during designing of improvisations. The drama teachers used the teacher in role strategy

9 In the game known as "Who started the movement?" or "Find your leader!", first of all, the person who is selected as the it goes out of the place. Afterwards, the participants identify a leader (who will lead the group) among them and try to do the same actions as the leader. The leader changes his movements after a while. The it's job is to find out who started or changed the movement. The waiting room feature in the online environment allows the it to go out of the room (out of the online room). After the leader is identified within the group, the it is included in the online room (main screen) again.

in online drama lessons in order to enable the participants to improvise in accordance with the determined topic, to move the topic to a different place, or to discuss a situation in an improvisational manner. Apart from these, Web 2.0 tools that contribute to increase the intensity of communication and interaction and positively affect participation have been used for different purposes. Drama teachers benefited from visuals, videos or slides in online lessons, took notes in order for the students who did not improvise and did not take the floor in some cases to express themselves and to ensure equal participation of the participants, by determining the appropriate Web 2.0 tools for the lesson, evaluating these tools, checking for prior knowledge or readiness, and commenting. They used them for the purpose of making and determining roles (Karaosmanoğlu et al., 2022; Mosse et al., 2022).

Another result of the research is that the problems with the participants in online drama lessons affect the lesson negatively. Participants are sometimes reluctant to participate, they are not comfortable in their home atmosphere, they do not open cameras or microphones due to the unsuitable environment, they do not have the necessary equipment for the lesson, they talk at the same time, and they do not have sufficient information about the digital tools used in the online drama lesson. Some of these problems arise directly from the participants (reluctance, lack of equipment, not opening a camera or microphone, etc.), some of them are due to not taking the necessary precautions, not enough information about the participants (using the digital platform and digital tools) or interacting with the participants in digital platform due to the lack of rules. Drama teachers stated that they behaved more patiently and calmly when faced with problems regarding the readiness, attitudes and behaviors of the participants. They first tried to determine what the problem was, and then they tried to solve the problem by communicating. Some drama teachers said that they warned the participants or muted the microphones. It was seen that the solution found by the drama teachers or the way of coping with the mentioned problem was related to the age group of the participants. For example, the drama teacher, who could not get a result despite trying all kinds of solutions and turned off the microphone of the students, works in a primary school.

Digital space is a fictional space that is created by people and has certain requirements. Drama teachers can use the fictional nature of the digital space much more effectively in drama studies carried out remotely and online. Working in this space where alienation is naturally visible and using dramatic fiction effectively can be much more functional for drama teachers and participants. It can be much easier for the participants to express themselves by taking different roles, to question, scrutinize or analyze certain situations and events in the role. In their study, Cziboly and Bethlenfalvy (2020) state that participants can create various stories, interpret the important news they encounter in daily life or social media as a journalist, writer or poet, or create digital content. According to the researchers, participants take a different role in the digital space and reproduce digital content that reflects daily life and contribute to its transformation into a universal product in dramatic fiction.

Another problem in online drama lessons is about technical possibilities. In the drama lesson, which is a group work, the participants are required to see each other and work together. In this respect, there is a need for a large screen where all participants can see each other in online drama lessons. This widescreen may be a computer or a tablet. Connecting some participants from the phone prevents them from seeing other participants, while it may cause problems in participating in group work in some games, physical activities or improvisations. It has been concluded that due to the weak connection in online drama lessons, the sound and the image reach the other side late, it is

difficult to talk in turn, and freezes or delays occur. These problems caused by the connection and the internet infrastructure cause the online drama lesson to stop in some cases, the drama teacher or the participants to check whether their voices or images reach the other party at that moment, and the people with weak connections to leave the session and reconnect. In this context, it would be more meaningful to evaluate the short duration of the online drama course in two different focuses. Drama teachers complained that the planned duration of the lesson was short and also underlined that the problems they experienced during the online drama lesson affected the quality of the lesson and the duration of the lecture negatively. In other words, it can be argued that the planned time for the online drama course is longer than the actual time spent in terms of teaching the lesson, transferring the gains, and performing the drama activities.

Some drama teachers who teach online drama prepared a plan B considering the technical problems they encountered and designed their lesson plans according to these problems. According to the research findings, teachers who applied plan B did fewer activities, determined the number of activities and activity content according to the duration of the drama lesson (activities with step-by-step instructions rather than long and complex instructions), and did not implement some stages or activities of the drama study. Drama teachers stated that they gave the participants some tasks to prepare before the workshop in order to use the time more effectively, and in some sessions, they left the evaluation activity after the workshop in order to perform it online. According to Davis and Phillips (2020), in the COVID-19 process, where students and classrooms become invisible, when problems arise from the internet connection and digital platform, participants can be contacted in different ways and informed about possible problems that may arise. According to the results, drama teachers communicated with the microphone in case the chat section or the cameras could not be used in the online drama lesson. When drama teachers had problems with the internet connection, they attended the lesson with their mobile phones, turned the device they were connected to the internet on and off, or benefited from the support of the institution from which they received internet service. The teachers, who could not get results from these trials, requested technical support from the experts in the institution where they work.

Recommendations

The results of the research show that drama teachers encounter some problems in digital platforms and try to find solutions to these problems in accordance with the nature of digital space and drama. The results demonstrate that online drama courses can be carried out if sufficient research and preparation is done before the course and the equipment is provided. The experience of “making drama lessons online”, which is new for drama teachers, and the problems encountered were tried to be overcome with alternative solutions. In such cases, drama and practice-oriented lessons can be conducted in accordance with the nature of drama with an interdisciplinary approach. Considering the suggestions and experience sharing of drama teachers, programs suitable for digital space can be developed. Taking the results of the research into consideration, the following recommendations can be made:

- One of the results of the research is that drama teachers use strategies such as storytelling, pantomime, and reading theater in online drama lessons. Research should be

conducted on different methods and strategies that can be used in the improvisation process in online drama lessons, their effects and contributions to the lesson.

- Studies focusing on the difficulties encountered in the implementation of games and physical activities in different age groups in online drama classes and solutions should be conducted.
- One of the results of the research is the problems caused by the digital platform and technical possibilities. Research studies focusing on how current drama lessons are adapted to the digital platform and revealing the experiences of drama teachers should be designed. These studies should focus on different age groups and adaptation differences between these groups.
- Studies should be conducted to compare the possibilities of digital platforms where online drama lessons are held and their effects on drama studies.

References

- Adıgüzel, Ö. (2019). *Eğitimde yaratıcı drama [Creative drama in education]*. Ankara: Yapı Kredi Yayınları [Yapı Kredi Publishing].
- Anderson, M., Carroll, J. & Cameron, D. (2009). Introduction. In M. Anderson, J. Carrol, & D. Cameron (Eds.), *Drama education with digital technology*, (pp. 1-5). London & New York: Continuum.
- Anderson, M. & Cameron, D. (2013). Drama and learning technologies: to affinity spaces and beyond. In M. Anderson & J. Dunn (Eds.), *How drama activates learning: contemporary research and practise* (pp. 226-241). Bloomsbury Academic.
- Auslander, Philip (1999). *Liveness: Performance in a Mediatized Culture*. London & New York: Routledge.
- Baldwin, P. (2019). *Drama yoluyla okul gelişimi [School improvement through drama]*. (Çev. Ed. Z. Özen, & İ. Metinnam). Ankara: Pegem Akademi.
- Bestock, S. (2020). Teaching drama in distance learning. <https://www.edutopia.org/article/teaching-drama-distance-learning>
- Cziboly, A. & Bethlenfalvy, A. (2020). Response to COVID-19 zooming in on online process drama. *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, 25(4), 645-651. doi: 10.1080/13569783.2020.1816818
- Davis, S., E. (2010). *ICTs for creative practise in drama: Creating cyberdrama with young people in school contexts*. (Unpublished doctoral dissertation). Queensland University of Technology. Brisbane, Australia.
- Davis, S. & Phillips, L. G. (2020) Teaching during COVID 19 times – The experiences of drama and performing arts teachers and the human dimensions of learning, *NJ*, 44(2), 66-87. doi: 10.1080/14452294.2021.1943838
- Donohoe, P., & Bale, M. (2020). To zoom or not to zoom: Adapting educational versions of Shakespeare's plays for an online platform during the Covid pandemic. *Scenario Journal*, 14(2), 116-124. <https://doi.org/10.33178/scenario.14.2.7>
- Farmer, D. (2011). *Learning through drama in the primary years*. Lulu Press.
- Farmer, D. (2020). Teaching drama online and socially distanced. <https://dramaresource.com/making-drama-out-of-a-crisis/>
- Gallagher, K., Balt, C., Cardwell, N. & Charlebois, B. (2020) Response to COVID-19 – losing and finding one another in drama: personal geographies, digital spaces, and new intimacies. *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, 25(4), 638-644. doi: 10.1080/13569783.2020.1816817
- Göksel, E. (2021, June 18-19). Conquering the Zoombies: Why we need drama in online settings [Conference presentation]. *8th Scenario Forum Symposium. Sore Back, Square Eyes? Going Performative in Digital Teaching and Learning Spaces*.
- Karaosmanoğlu, G., Metinnam, İ., Özen, Z. & Adıgüzel, Ö. (2022). Can drama lessons be given online? Perspectives of drama teachers during the COVID-19. *International Online Journal of Education and Teaching (IOJET)*, 9(3), 1249-1272.
- Lorenza, L. M. (2020). Collaborative performance during lockdown: combining devised drama with film concepts to present cyberdrama during the COVID lockdown in Australia, *NJ*, 44(2), 88-105. doi: 10.1080/14452294.2021.1939506
- Metinnam, İ. & Karaosmanoğlu, G. (2021a). *Çocuk ve drama [Child and drama]*. Ankara: İzge Yayıncılık [İzge Publishing].
- Metinnam, İ. & Karaosmanoğlu, G. (2021b, June 18-19). Digital theatre performance: Limitations and potentials. *8th Scenario Forum Symposium 18th-19th June 2021. Sore Back, Square Eyes? Going Performative in Digital Teaching and Learning Spaces*.
- Mosse, R., Janke, J., König, J., Stein, C. & Tecklenburg, N. (2022) Viral Theatres' pandemic playbook-documenting German theatre during COVID-19. *International Journal of Performance Arts and Digital Media*, 18(1), 105-127. doi: 10.1080/14794713.2022.2031800
- Miles, M. B. & Huberman, M. A. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis*. London: Sage.
- Pease, K. (2020). Strategies from the dramatic arts can enhance student engagement. <https://www.edutopia.org/article/strategies-dramatic-arts-can-enhance-student-engagement>
- Po-Chi Tam. (2020). Response to COVID-19 'Now I send you the rays of the sun': a drama project to rebuild post-COVID-19 resilience for teachers and children in Hong Kong. *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, 25(4), 631-637. doi: 10.1080/13569783.2020.1816816
- Taylor, P. (2000). *The drama classroom: Action, reflection, transformation*. London & New York: Routledge.